

Illinois U Library

BYGGMÄSTAREN

1952

arkitektur

Digitized by the Internet Archive
in 2023

KYRKA I BURTRÄSK

Den nya kyrkan i Burträsk är uppförd 1947—49 på samma plats som församlingens gamla vackra träkyrka, som nedbrann i grund julen 1945. Kyrkan rymmer ca 1 000 fasta sittplatser med gott utrymme för reservplatser. Kyrkans korsformade plan betingas av byggnadsplatsens snäva begränsning av gamla gravkvarter. I tävlingsprogrammet föreskrevs att kyrkan skulle uppföras i tegel med valv av tegel. Genom den tegelkonstruktion som valts, höga kryssvalv med låga anfang, har såväl invändiga skymmande pelare, som utvändiga strävor, vilka skulle inkräktat på gravarna, kunnat undvikas. Yttermurarna äro $2\frac{1}{2}$ -sten stortegel tjocka utom på enstaka delar, bl. a. mittvalvets hörn och tornets basmurar, som äro kraftigare. Valvkapporna äro en halv sten tjocka i sina övre delar, med påmurning nedtill. Alla valvkappor äro utförda på det gamla medeltida sättet alltså murade »på stick». Vid murningsarbetet understöddes endast mur- och kryssbågar av stödjande träkonstruktioner, medan kapporna slogos helt fritt utan några stöd. Invändiga murar, bågar och valvstrålar äro utförda av fogstruket, maskinslaget rött tegel från Fahlmarks tegelbruk. Valvkapporna äro putsade och kalkade. Kyrkorummets dimensioner (total längd och bredd ca 35 m, huvudskeppets bredd och högsta höjd nära 15 m), dess korsformade plan och välvda takformer krävde vissa åtgärder för att minska efterklangstiden. Förutom att mattor lagts på golvet och ljuddämpande konstruktion utförts i läktarnas träbeklädning har i alla vertikala murytor ett visst antal koppstenar utelämnats helt eller delvis så att hålrum av olika djup erhållits vilka absorbera ljudvågor av olika svängningstal.

Kyrkans altare och golv i kor, gångar och vapenhus äro utförda i Gusta kalksten; dopfunt, valvkonsole och slutstenar av grå granit. Predikstol, altarring, orgelfasad, läktarbarriärer och kyrkbänkar samt invändiga dörrar i aserad furu.

Kyrkan uppvärms elektriskt dels med bänkradiatorer,

dels med radiatorer i murnischer huvudsakligen under fönstren.

Utvändigt är kyrkan spritputsad och enligt församlingens önskan vit. Sockel och trappor i granit. Taket är täckt med kyrkspån och har nära två meters taksprång utan rännor och rör. Tornet murat i tegel med bjälklag och torntrappor i betong. Tornöverbyggnad innehållande klockrum är utförd i träkonstruktion med spåntäckt spira.

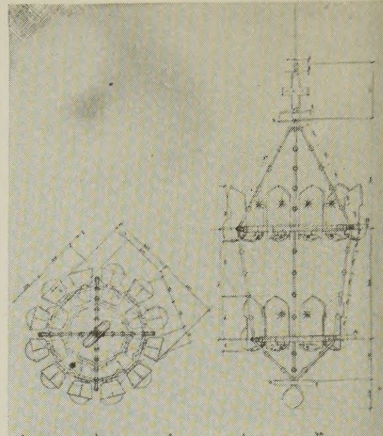
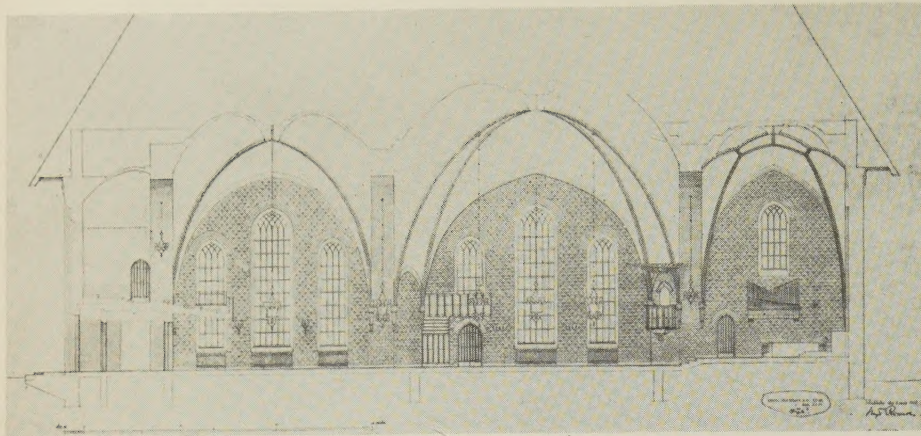
Huvudentreprenör har varit J. A. Johansson, Byggnadsaktiebolag, Skellefteå. Elanläggningen är utförd av Elektro-Skandia i Umeå och sanitetsanläggningen av Sven Wikström, Burträsk, tornur av AB Westerstrand & Söner, Töreboda, kyrkklockor av klockgjutare Bergholtz, Stockholm, orgelverk av orgelbyggare Hammarberg, Göteborg, och samtliga snickerier av Dahlqvist & Co, Burträsk. Belysningsarmaturen har utförts av Marcus Ax, Stockholm, efter arkitektens ritningar. Altartextilier ha komponerats och sömmats hos Licism och Libraria.

För byggnadskonstruktionerna svarar Huskonsultbyrån, Stockholm, genom civilingenjör Gösta Lundin i samarbete med civilingenjör Lars Erik Nevander, för de akustiska beräkningarna arkitekt SAR Björn Berntson, Stockholm och Dr. Techn. Vilhelm Lassen Jordan, Köpenhamn. Den sanitära anläggningen är projekterad av Hugo Theorells Ingenjörbyrå och elanläggningen av Gustav Magnussons Ingenjörbyrå, båda i Stockholm. Kontrollant för bygget har varit arkitekt Birger Dahlberg, Skellefteå.

Korets freskomålningar äro verk av konstnären Lenart Segerstråle, Borgå, Finland, vilken även bistått arkitekten vid färgsättning.

Arkitekt har varit undertecknad med arkitekt SAR Ragnar Danielsson som närmaste medarbetare alltifrån tävlingskisserna till färdigställandet.

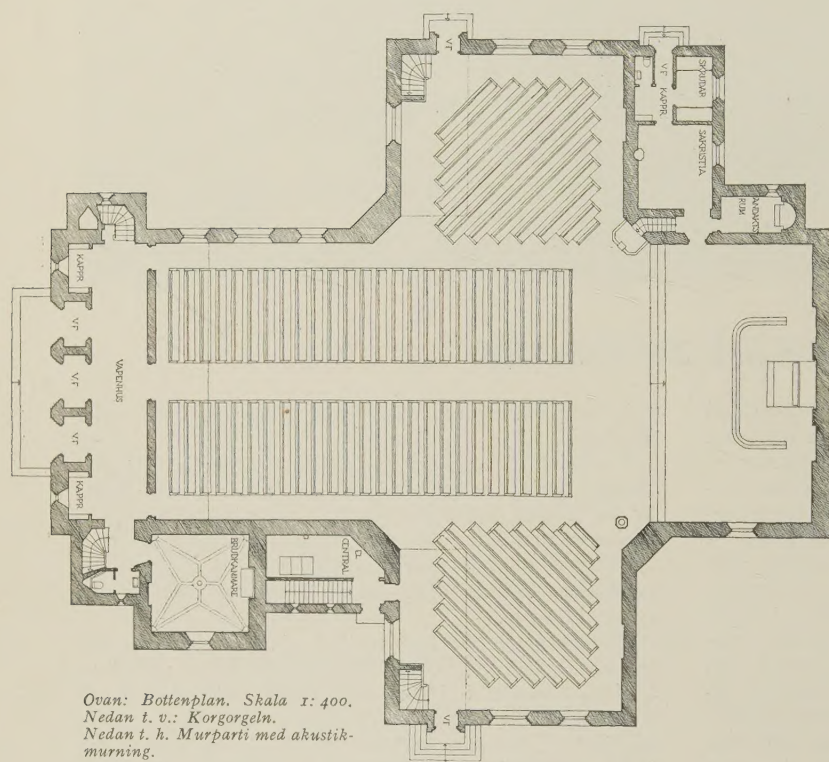
Bengt Romare

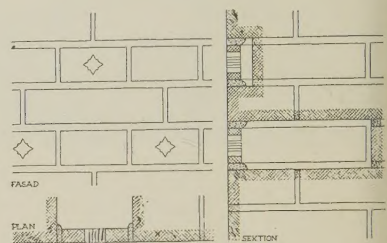
På föregående sida: Interiör sedd från orgelläktaren.

Ovan t. v.: Längdsektion mot norr.

Ovan t. h.: Ritning till armatur. Skala 1:40.

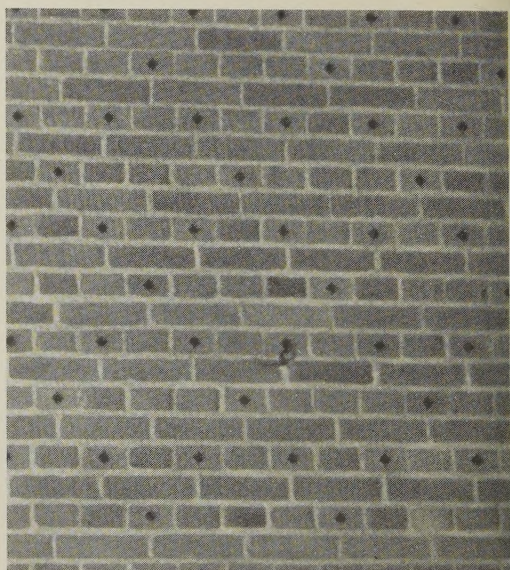
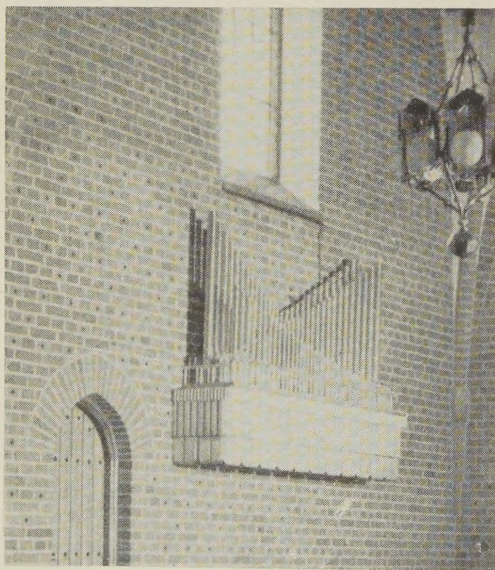

Ovan: Bottenplan. Skala 1:400.
Nedan t. v.: Korgorgeln.
Nedan t. h.: Murparti med akustikmurning.

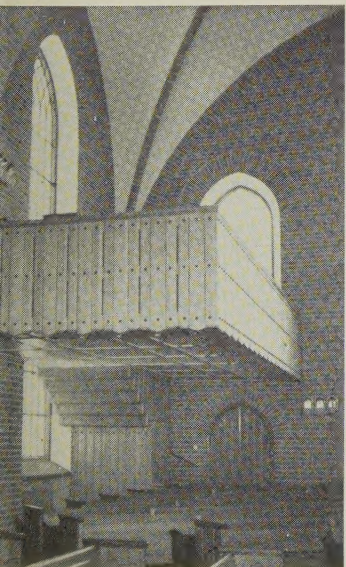

Typdetalj för akustikmurning.

Ett större antal hålrum av lika djup äro sammanförda över en större eller mindre muryta som alltså i sin helhet tjänstgör som absorber för ljud med visst svängningstal. Varje hålrum har förmurats med en specialtillverkad tegelplatta av samma storlek som en koppända och försedd med ett mindre hål, av utseendeskal förmalt som en stjärna. Då antalet erforderliga hålrum visade sig rätt betydande, ca 7 000 sammanlagt, var det nödvändigt att vid murningen använda ett kopprikt förband, vanligt kryssförband, för att kunna avvara så många bindare. De vidtagna åtgärderna ha reducerat efterklangstiden i det tomma kyrkorummet så att rummet med åhörare får en efterklangstid på mellan 1 och 2 sekunder, vilket är optimalt för ett kyrkorum av denna storlek.

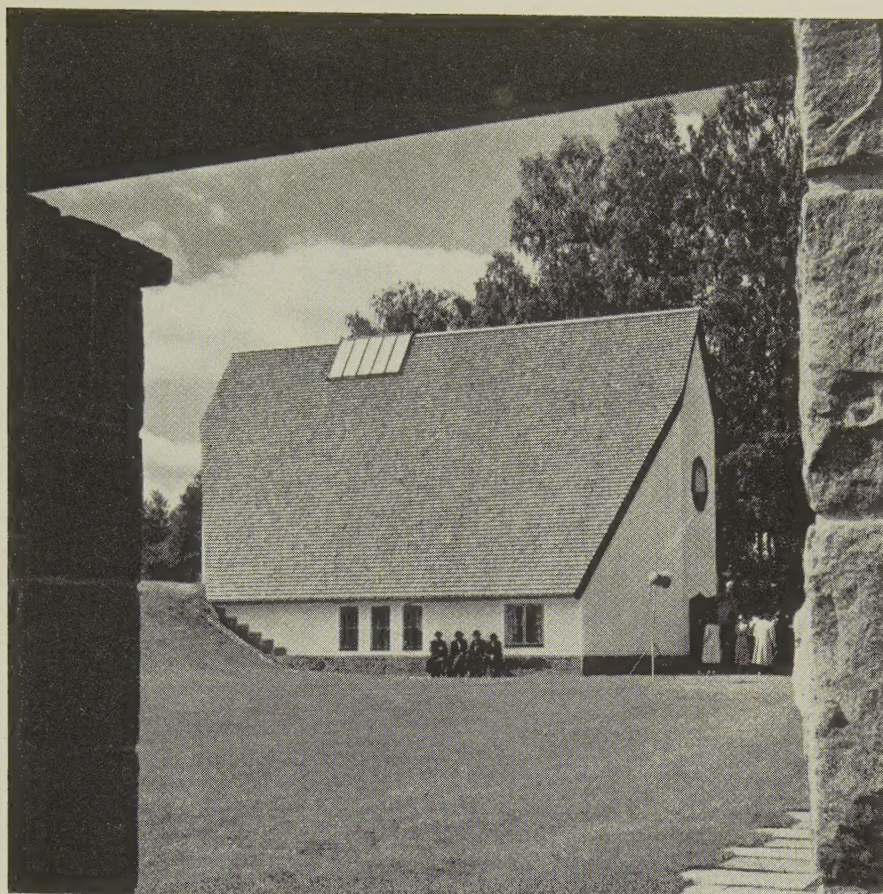

dan: Norra sidoläktaren.
h.: Huvudentrén från nordväst.
mlliga fotografier: Nystedt, Burträsk.

IRIS KAPELL TORSBY

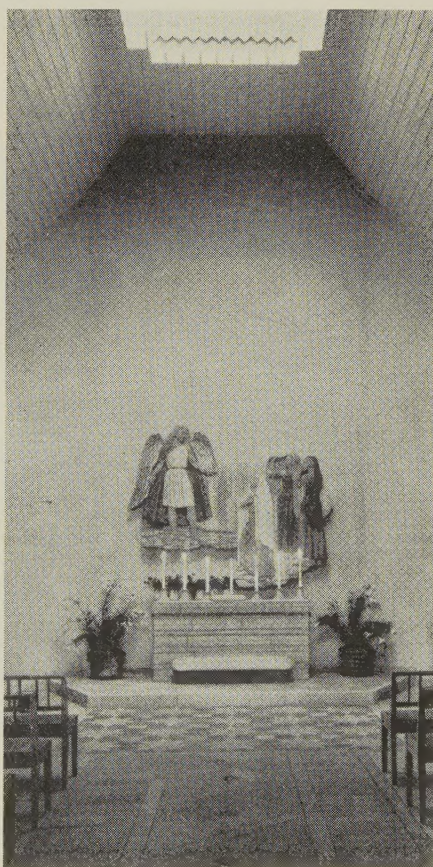
Fryksände församling i Torsby hade en vacker spånklädd träkyrka, som omkring sekelskiftet revs och ersattes med en i massivt tegel fasadtegel uppförd stor kyrka i 1800-talsgotik.

Denna kyrka saknar emellertid bisättningsrum, varför församlingen sedan länge planerat att uppföra ett begravningskapell. Till det nu uppförda kapellet hör kistrum, kylrum och redskapsrum i en byggnadskropp av betong över vilken en gräsbevuxen jordvall upplagts. Byggnaden har i övrigt icke speciell karaktär som gravkapell utan användes för allmänna religiösa akter och samankomster.

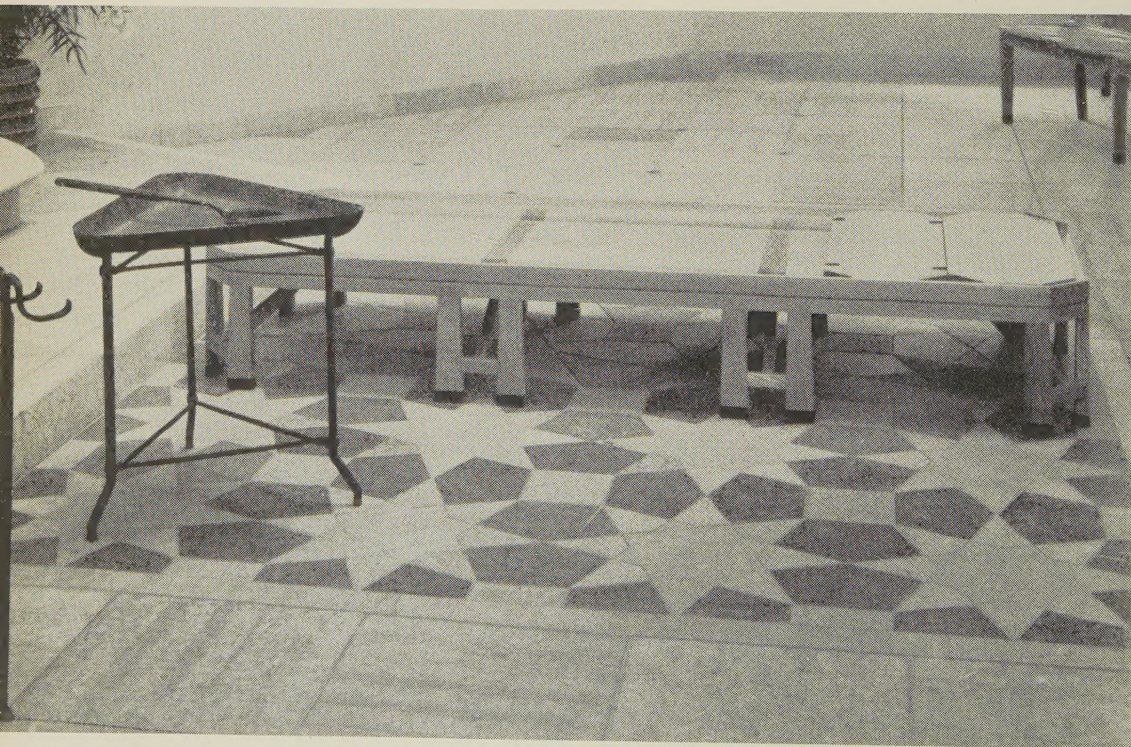
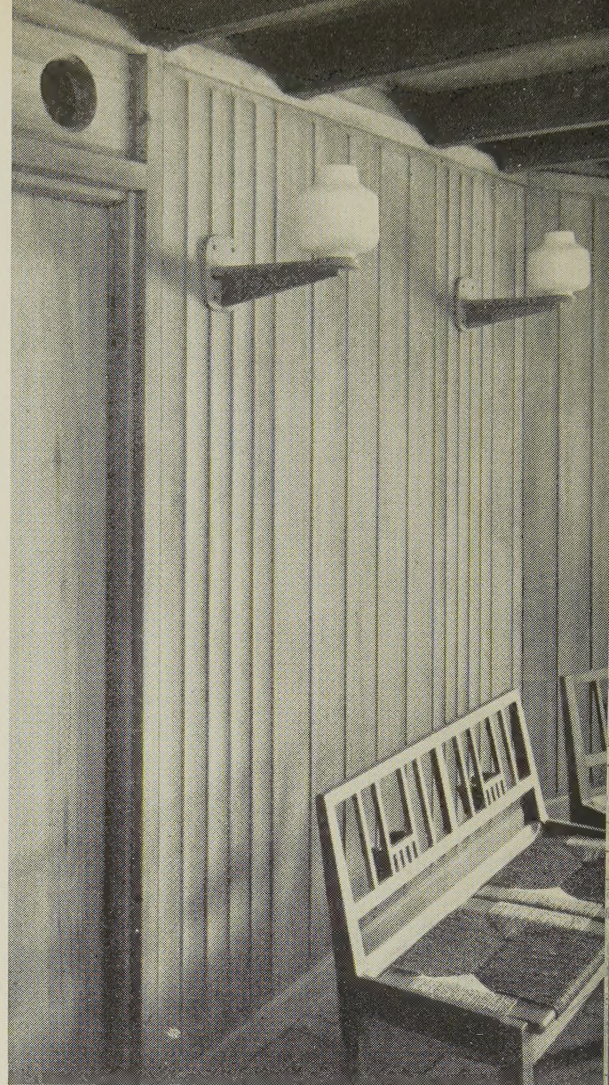
Eftersom kapellet ligger på ett ännu oplanerat område intill den tidigare kyrkogården var det ur arkitektonisk synpunkt önskvärt att byggnaden fick en förankring i landskapet. Detta har skett genom en gårdsbildning. Gårdsrummet begränsas av ovan nämnda jordvall, kapellbyggnaden och två murar.

Kapellet är uppfört på betonggrund och väggarna är av 1-stens tegel med invändig isolering av 7 cm ABT-plattor. Sockeln är klädd med granit liksom betongfasaden till flygeln med bisättningsrum. Tegelytorna är spritputsade. Taket uppbäres av limmade älbalkar med åsar på vilka inner- och ytterpanel spikats. Sidomurarna kröns av en liggande limmad balk, som bildar taklist och upptar sidokrafterna från takstolen. Taket är täckt med tjärkokad ån och värmeisolerat med 35 mm mineralull. Kapellets golv är av kalksten på fyllning av koksaska. De putsade väggarna är oljefärgade och innertaket är av råspontad furu, som vitmålat. Övre väggen och läktarbarriären är av ammoniakbehandlad helträ furu. I officianttrum och viltrum har väggarna en vitlaserad träpanel med kälningar, som bildar mönster.

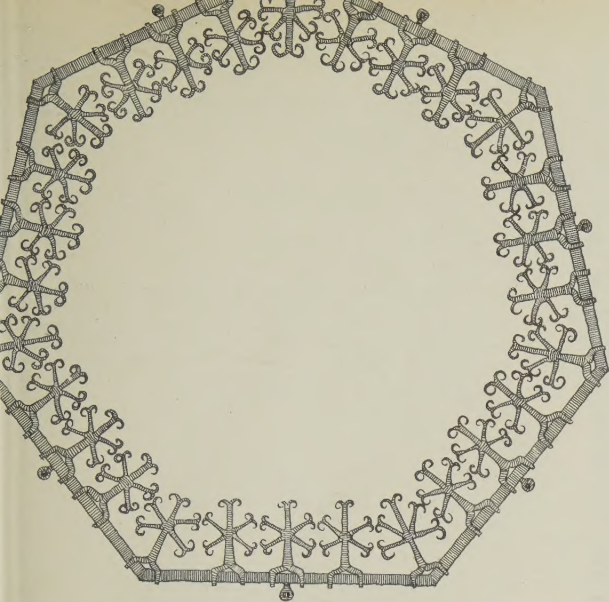
Man har inte eftersträvat någon speciell tidsprägel men valt material och behandlingar, gamla och nya, som talar ett kärt men

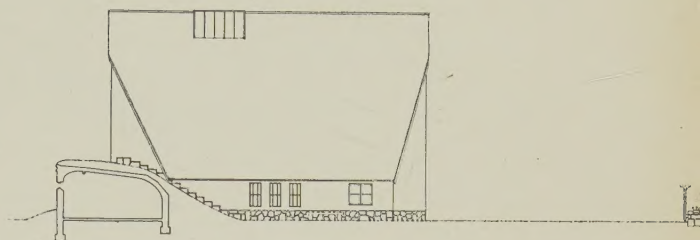
motstående sida: Exteriör av kapellet. Vinjetten: Meditationsplats.
h.: Interiör av kapellet.

Ovan t. v: Interiör från v.
rummet.
Ovan t. h: Bakre vägg-
kapellet.
Nedan t. v: Kranshällan,
jordfat och katafalk. Sam-
liga fotografier: A. Wal-
berg.

Fönstergaller av tjärbränt järn. Skala 1:20.

Sektion genom jordvällen med kistum m. m. samt fasad mot gården.

vänligt språk. Över altaret har placerats en i lind skuren och delvis målad relief av skulptören professor Stig Blomberg. Dörrtrycken och andra beslag samt fönstergaller har den värmländske konstmeden Karl Magnusson utfört efter våra ritningar och modeller. Det blev hans sista kärleksfulla verk. Han omkom just då han levererat detta arbete. Tyvärr är återväxten inom detta fack ringa. Byggnadsfirman Nyqvist & Svartvik har genom byggmästare Nyqvist visat, att det ännu finns byggfolk med kvalitetssinne och ambition. På arkitektkontoret har arkitekt SAR Nils Arne Rosén biträtt oss vid uppgörandet av arbetsritningarna. Ingenjör J. Hellström har varit konstruktör för det sanitära, ingenjörsfirman Jacobson & Widmark har utfört byggnadskonstruktionerna, Elektriska Prövningsanstalten har svarat för el-installationen och Kyltekniska Byrån för kylanläggningen. Snickerifirman Grundström & Jansson i Torsby har utfört möblerna. Orgeln har levererats av Åkerman & Lund efter program av professor Oskar Lindberg.

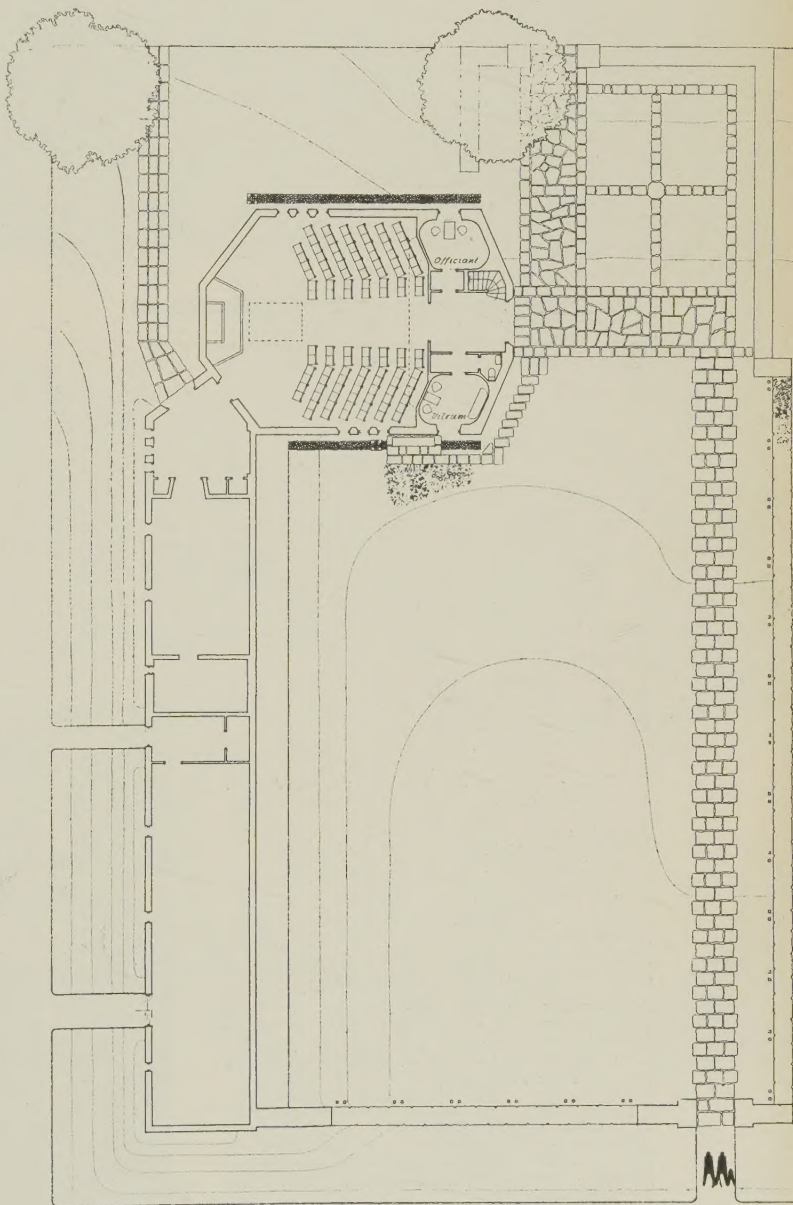
Namnet på kapellet har en romantisk förhistoria, som har berättats oss på följande sätt: För många hundra år sedan hände det sig att den rika fru Siri gick vilse i sin egen skog. Hon bad till Gud och lovade att om hon bleve frälst skulle hon till tack skänka skogen till kyrkan. Strax därpå hörde hon kyrkklockan och lyckades, vägled av klockklängen, ta sig ut ur skogen. När församlingen sedan i enlighet med det avgivna löftet blev erbjuden gåvan, ville den till att börja med inte ta emot den. Skogen ansågs ringa värd och skulle förmodligen bara skänka världsliga bekymmer. Till slut accepterades gåvan emellertid och visade sig med tiden bli en stor ekonomisk tillgång som tillät församlingen att sörja för sina behövan på ett föredömligt sätt. Slutligen möjliggjorde skogens avkastning byggnad av det kapell som till äminnelse av gåvobringerskan fått bära hennes namn.

Skisserna till kapellet godkändes av församlingen 1943 och av Kungl. Byggnadsstyrelsen 1944, byggnadsentreprenören antogs 1946 och arbetet påbörjades 1947. Den 11 juni 1950 invigdes kapellet. Sju år tog det alltså. Arkitekter har varit undertecknade.

Carl-Axel Acking

Sven Hesselgren

Situationsplan. Skala 1:400.

CHAPELLE DU ROSAIRE DE VENCE, FRANKRIKE

Av Henri Matisse och Frère L. B.

Rayssiguier

Henri Matisse's teckningar och målningar till Chapelle du Rosaire i Vence utställdes sommaren 1951 i »Samlaren», Stockholm. Samtidigt visades en serie fotografier från kapellet. Genom tillmötesgående från Matisse har Byggmästaren fått rätt att publicera en del av detta material. Planen av kapellet, som vi fått direkt från Frère L. B. Rayssiguier har aldrig tidigare varit reproducerad.

Red.

Henri Matisse:

Dans la chapelle mon but principale était d'équilibrer une surface de lumière et de couleurs avec un mur plein, au dessin noir sur blanc.

Cette chapelle est pour moi l'aboutissement de toute une vie de travail et la floraison d'un effort énorme, sincère et difficile.

Ce n'est pas un travail que j'ai choisi mais bien un travail pour lequel j'ai été choisi par le destin sur la fin de ma route, que je continue selon mes recherches, la chapelle me donnant l'occasion de les fixer en les réunissant.

Je pressens que ce travail ne sera pas inutile et qu'il pourrait rester l'expression d'une époque d'art, peut être dépassée, je ne crois pourtant pas. Il est impossible de le savoir aujourd'hui, avant la réalisation des mouvements nouveaux.

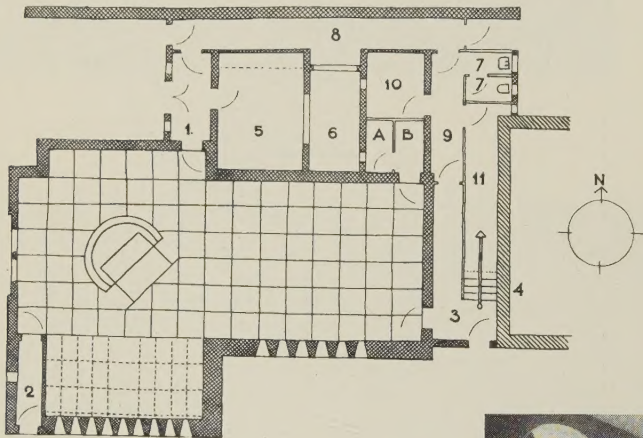
De cette expression du sentiment humain les erreurs qu'elle peut contenir tomberont d'elles-mêmes, mais il restera une partie vivante qui pourra réunir le passé avec l'avenir de la tradition plastique.

Je souhaite que cette partie, que j'appelle: mes révélations, soit exprimée avec suffisamment de force, pour être fertilisante et retourner à sa source.

(Ur »Chapelle du Rosaire des Dominicaines de Vence» par Henri Matisse).

Kapellet är beläget på en terrass i bergssluttningen mot Vence norr om Nice i Frankrike. Byggnadsområdet var synnerligen begränsat. I norr går vägen endast 3 m från kapellet, i öster är det sammanbyggt med en annan byggnad och det är endast i väster och söder — mot Vence och medelhavet som kapellet ligger helt fritt. Kyrkorummets form betingas dels av liturgien, dels av placeringen av sittplatser för två helt skilda grupper nämligen nunnor och lekmän. De tjugo nunnorna ha sina bänkar i tvärskeppets södra del, koret med direkt ingång utifrån. För de fyrtio lekmännen placeras lösa stolar i längskeppets södra del. Då det inte fanns något som talade för att altaret skulle vända sig endast mot en av dessa grupper placerades det i korsningen mellan koret och längskeppet med en orientering mot sydost, så att de lika höga och lika breda skeppens mittaxlar bilda bisektriser till altarets axlar.

Samspelet i rummet rör sig inte kring kapellets längdaxel utan samlar sig helt kring altaret som drar allt till sig, som dominerar kyrkorummet och bildar tyngdpunkten i denna oregelbundna byggnadskropp med sina olika volymer.

AD SALICES, Tous droits de reproduction réservés.
Plan. Skala 1: 300.

Biktstolen:

A. Biktfaderns plats.
B. Botgörarens plats.

Kapellets biutrymmen:

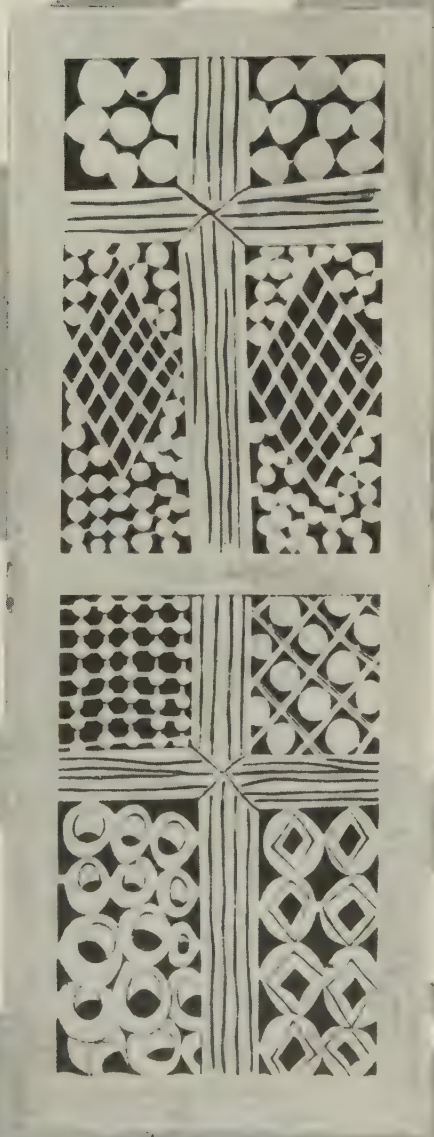
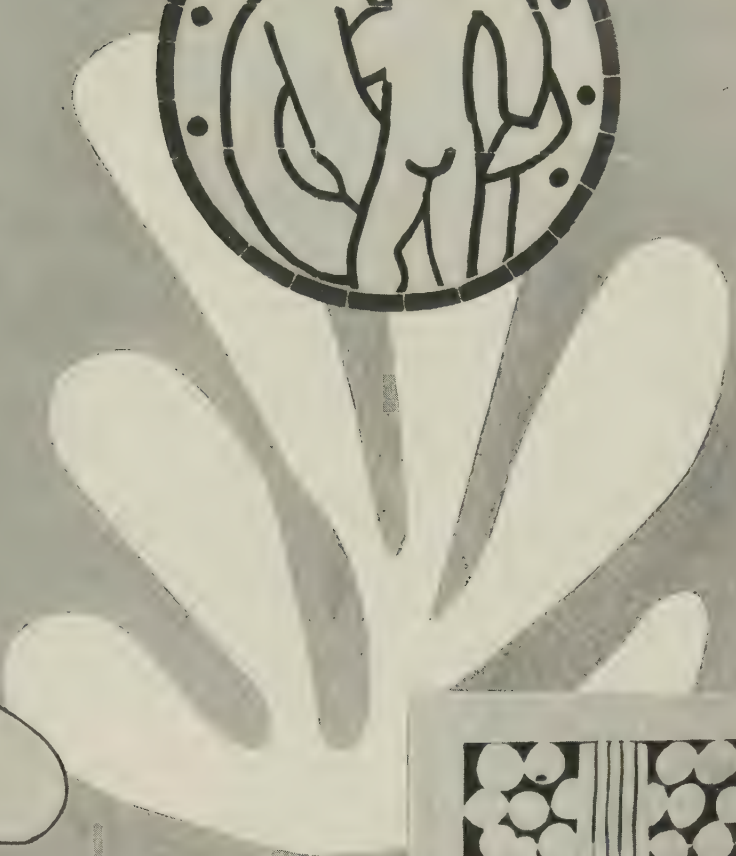
1. Entré för prästerna. 2. Entré för nunnorna. 3. Entré för lekmännen (les Fidèles). 4. Trappa till allmänhetens läktare. 5. Sakristia. 6. Inre gård. 7. Toilett. 8. Galleri. 9. Passage. 10—11. Möbelförråd.

Överst: Fasad mot söder. Foto: Hélène Adant.

T. h: Interiör. Fönstren mot söder med glasmålningar i blått och gult. Den helige Dominikanus i svart på vitt kakel. Altaret utfört i sandsten. Golvet belagt med vitt marmor. Foto: Hélène Adant.

På motstående sida: Längst upp till vänster: Madonna med barnet, skiss till väggmålning. Överst i mitten: Mosaik över korfönstret på fasaden mot väster. Nederst till vänster: Matisse i arbete i sin ateljé. Nederst till höger: Dörren till biktstolen. Som bakgrund: Detalj av fönstermålningarna.

SOFIA KYRKA I STOCKHOLM

Sofia kyrka på Vita berget i Stockholm anses inte tillhöra de större mästerverken. Fasadernas tafatta detaljutformning och den överdekorerade interiören ha väl i första hand givit anledning till kritiken. Däremot tycker jag, att man inte kan frångå denna korskyrka en viss fasthet i uppbyggnaden. Kyrkan växer ganska organiskt upp ur klippan och det inre har en imponerande rymd och resning.

L. I. Wahlmans restaurering har av ekonomiska skäl tyvärr endast kunnat omfatta Sofiakyrkans interiörer, som omvandlats så mycket mer. Hela det stora kyrkrummet har ändrat karaktär. Wahlman har i första hand inriktat sig på att framhäva rummets rymd och form och har därför rensat bort alla påträngande detaljer. Bladen och blommorna på väggar och valv ha målats över, likaså de intetsägande och tråkiga figurmålningarna i kor och sidoskepp. Istället har det inre av kyrkan kalkmålats i ljusa, vackert stämda toner i svagt grårött och blågrönt. Kyrkrummet har härigenom fått en samlad form av imponerande verkan.

Koret har undergått den största förändringen. Olle Hjortzbergs runda korfönster har flyttats till väggen bakom orgelläktaren och fönsteröppningen igenmurats. För att öka korets djup har altaret skjutits in i korväggen i en nyupptagen nisch, som upptill avslutas med den för Wahlman så karakteristiska spetsbågen. Korets fondvägg slutligen har till hela sin höjd försetts med en vertikalbetonad muralmålning al fresco

inom en upphöjd kraftigt markerad ram. Genom målningens storlek och allmänna karaktär poängterar den på ett utomordentligt sätt koret och ger kyrkrummet en välbehövlig riktning. Däremot tycker jag, att kompositionen som sådan borde ha givits en kraftigare, djupverkan. Hilding Linnqvists fresk har visserligen vissa ansatser till perspektiv och den bygger upp sig på ett ganska naturligt sätt med osökta övergångar mellan de olika elementen — men i stort sett är den ett illustrerande ytmåleri. Färgerna äro också i sötaste laget.

Altarbordet har liksom predikstolen utförts i marmor och visar Wahlmans suveräna behandling av naturstenen. Det krönes av ett enkelt kors och sex ljus, som teckna sig mot av förgyllt lindträ utförda »livsträd». Hela denna altarpuppställning är av utomordentligt vacker och värdig verkan.

Orgelläktaren är helt ombyggd. Bl. a. är orgelfasaden nygjord. Den har fått en enkel och funktionell utformning med de synliga ljudande piporna som huvudmotiv. Tyvärr skär dess mittparti in något i Hjortzbergs vackra glasmålning.

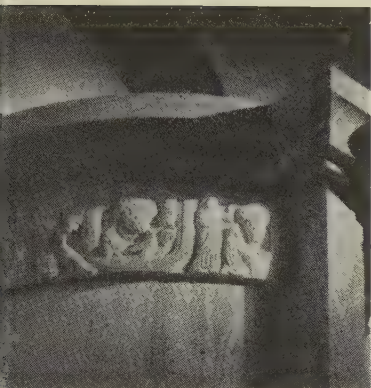
Stor omsorg har Wahlman ägnat belysningsproblemet, som här har varit särskilt svårbemästrat. För att inte få armaturen att inkräkta på kyrkrumets rymd och resning, har huvudbelysningen placerats i nyupptagna nischer i mittrummet bärande huvudpelare. Kupolen belyses även uppifrån genom en osynlig, nedåt riktad, kraftig ljuskälla. Belysningen komplet-

Finjetten: Kyrkan sedd från sydost.
Foto: C. G. Rosenberg.

Ovan t. h: Interiör, sedd mot altaret. Före restaureringen.

Nedan t. h: Interiör, sedd mot altaret. Efter restaureringen. Foto: C. G. Rosenberg.

Detalj av predikstolen.
Foto: C. G. Rosenberg.

erats sedan med smärre ljuskällor bl. a. på läktarbarriärerna. All synlig armatur utgöres i regel av förtvålade reflektorer av trä av olika utformning, en armaturtyp som Wahlman tidigare med stor framgång använt och som ger ett varmt och behagligt ljus. Den enda reservation jag skulle vilja göra beträffande de skickliga belysningsarrangemangen är, att armaturerna i nischerna genom sin storlek måhända livit något påträngande.

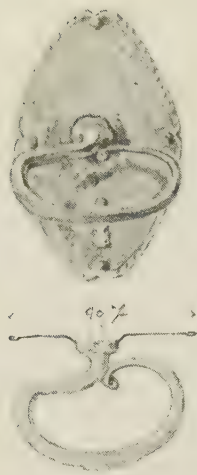
I samband med restaureringen har man även sökt förbättra den dåliga akustiken i kyrkan. Det har skett dels genom användandet av akustisk puts bl. a. i kupolvalvet, dels genom särskilda ytbeklädnader på läktarbarriärerna.

Utöver restaureringen av kyrkrummet ha dess entréer, sakristian och därmed sammanhängande utrymmen m. m. helt omändrats och även i övrigt har arkitekten ställt inför en serie svårbemästrade problem av teknisk och praktisk art, som så vitt man kan bedöma erhållit goda lösningar.

Genomförandet av Sofiakyrkans restaurering är ett verkligt kraftprov. Man måste beundra Wahlman som på friskt och riktigt gripit sig an uppgiften. För den som de senare decennierna på nära håll följt Wahlmans arkitektgärning, är det en glädje att konstatera att Wahlmans skaparkraft icke mattats. Wahlman och Sofia församling äro att gratulera till den förnämliga restaureringen.

Nils Sterner

Tre faser har livet hos människan:

Livet leker,

Livet leker med oss,

Döden leker med oss.

L. I. Wahlman.

VERK AV L I WAHLMAN

L I Wahlman utbildades till arkitekt åren kring 1890. Hans enda praktik på arkitektkontor var ett år hos Ludvig Peterson och Ernst Stenhammar. Denna korta verksamhet hann med att uppmärksammas i Carl G Laurins konsthistoria redan 1900, där om Centralpalatset nämnes att det är »prydt med goda reliefer af L I Wahlman». Kanske betydde det mer än man anar att Wahlman här fick vara med om utformningen av den tidens mest avancerade moderna kontorsbyggnad i huvudstaden.

Den kritiskt inriktade arkitekturdebatten var denna tid i sin fulla blomning. Unga arkitekter och konsthistoriker diskuterade möjligheterna att komma bort från den förhärskande stilimitationen samt att finna nya framkomliga vägar för arkitekturen. Georg Nordensvan skriver i *Svensk Konst och Svenska Konstnärer* i 19:e århundradet (Sthlm 1892):

»Likväl täfla ännu halfbildningen och geschäftsmakeriet med konsten om att få kanta våra gator med byggnader. Ofta nog visa dessa en böjelse för att ståta med braskande former, som är allt annat än sund, en uppenbar disproportion mellan form och innehåll, storslaget anlagda som de gärna äro med fästningslika torn och festligt granna portaler i stället för att de borde ge intryck endast och allenast af det de äro.»

Det var en ödets nyck att L I Wahlman, som gick ut från KTH 1893, redan 1894 fick uppdrag att rita Hjularöds slott i Skåne (förslag tillsammans med hans förra lärare I G Clason, senare självständigt uppdrag). Denna uppgift, där han otvivelaktigt måste varit påverkad av sin lärare och av byggherren, satte inga spår i hans utveckling som arkitekt och kan därför betraktas som ett sällsamt mellanspel i början av hans gärning.

Wahlmans nästa stora uppdrag 1897 gällde visserligen även det en monumentalbyggnad: Tjolöholms slott i Halland. Men om det i hans första slottsbyggnadsuppdrag var holländska och franska förebilder som fick tjäna som mönster, visar Tjolöholm i stort sett engelsk påverkan, i ideal från Ruskin, Morris och Baillie Scott, vilkas läror kom att bli de främsta incitamenten i L I W:s vidare utveckling som arkitekt

och nyttokonstnär. Här kan det vara på sin plats att återigen citera Georg Nordensvan:

»Den svenska arkitekturen är stadd i en frisk, liffull och löftesrik utveckling. Men ännu behöfver allmänhetens förstånd och urskillning i hvad som rör skal och kärna, sanning och humbug inom arkitekturen utvecklas, liksom äfven konsthantverkarnes smak och tekniska duglighet behöfver uppodlas och adlas.»

Skisser och ritningar till Tjolöholm visar just att den unga arkitekten-slottsbyggaren hade insikt och förmåga att skilja på »sanning och humbug inom arkitekturen», och att han med stark känsla för rumsbildning och massgruppering kunde skapa fullödig arkitektur, som till att börja med visserligen bygger på engelska idéer men speciellt i rumsutbildningen redan är grundad på konstnärligt fri och stark personlig upplevelse. Vid denna tid framträder också hans utpräglade konsthantverkliga ambitioner.

I arbetet med Tjolöholm kom Wahlman in på problemet bostad för lantarbetare, där han skapade vad som i boken kallas Tjolöholms by. Både i ritningarna och i den till dessa hörande beskrivningen kommer hans sociala inställning fram. Det är typiskt för Wahlman, att hans projekt mestadels åtföljas av en sådan starkt personligt hållen skriftlig motivering där bl. a. hans bidrag till den allmänna arkitekturdebatten får konkret form. I beskrivningen till bostäderna i Tjolöholms by talar han om platsen »för den hemvändande trötta och hungriga familjen», om »att afmätta åt husmodern ett eget område, där hon har sitt omkring sig». Detta djupa intresse för bostaden anpassad för de olika familjemedlemmarnas behov går som en röd tråd genom allt Wahlmans sysslande med bostadsuppgifter, antingen det gäller egna arkitektuppdrag eller hans undervisning vid KTH. Vid bedömandet av vad Wahlman betytt för utvecklingen av svensk bostad måste vi också minnas, att intresset för en lämplig bostad åt den stora massan av folket på den tiden var minimalt och inte blivit riktigt allmänt förrän under 1930- och 40-talen. Han tillhör därför otvivelaktigt föregångsmännen bland bostadsplanerande svenska arkitekter.

I boken har redaktionen med all rätt givit riklig plats åt bostadsprojekterandet, som belyses både med arkitektens egna skrivna motiveringar och med skis-

Vinjetten: Dörrhandtag, blyerts, hel skala. (Tallom, L. I. Wahlmans eget hus, Stocksund, 1904—06).

er och ritningar till byggnader. Trevnan och Trotsgården i hans hemstad Hedemora, båda exempel på borgerliga enfamiljshus, ansluta kanske i stort sett till den tidens allmänt erkända ideal. Wahlmans personlighet som arkitekt kommer däremot till sin fulla rätt i enfamiljsbostaden Norhaga, Hinsnoret, där hans djupa intresse för liggtimringskonsten intar platsen av formskapande instrument som kommer till sitt uttryck i fortsättningen av hans verksamhet.

I förordet till VERK AV L I W deklarerar redaktionen att: »I boken... har huvudvikten lagts på bevarade skisser, på några få undantag när av Wahlmans egen hand. Någon fullständig inventering av hans arbeten har inte eftersträfvats, samtidigt som redaktionen dock velat belysa hans rikt förgrenade verksamhet som form- och miljöskapare». Att boken om en arkitekts livsverk kan illustreras så gott som uteslutande med hans egenhändiga skisser är något av en sensation och beundransvärt. Men enligt anmälarens mening hade det kanske varit till fördel om även fotografier något mera kunnat komplettera bilden av utförda arbeten, särskilt med tanke på att för yngre arkitektgenerationer underlätta och berika studiet av hur en arkitekt arbetar från skiss till färdigt resultat. Inte minst gäller denna önskan det i boken rikligt förekommande konsthantverket, så typiskt för Wahlmans arkitektgärning. Emellertid har ju hans eget Tallom i Stocksund blivit illustrerat både med ritningar och fotografier, även om man här av någon anledning (med undantag för ett dörrhandtag) saknar de lätta och eleganta studieskisserna av hans egen hand. Enligt anmälarens mening borde kanske även ett färgfoto av Tallom hjälpt till att komplettera bilden av den starkt personliga anläggningen, som ju inte bara är hus utan också trädgård.

Wahlmans stora intresse för bostad har även lett honom in på att rita möbler och inredningar, vilket i boken illustreras med konstnärligt högtstående skisser till rum och enstaka möbler. I dessa kommer redan tidigt fram ett av de mest typiska dragen för hans sätt att arbeta. Han börjar gärna att med perspektivskissens hjälp skaffa sig själv en så konkret bild som möjligt av det han avser att framställa. Och ofta kommer de rutinmässigt utförda huvud- och arbetsritningarna till som ett resultat grundat på perspektivskissen. Redaktionen för VERK AV L I W beklagar att den haft »ett alltför begränsat material, som varit åtkomligt» just när det gäller möbler och inredningar. Slutomdömet att Wahlman nått fram till en genuint personlig stil med mustig, kärv och samtidigt mjukt mänsklig formgivning, som höjer sig till den bästa brukskonstens stora enkelhet», torde vara i stort sett riktig. Men anmälaren skulle nog helst vilja utbyta ordet kärv mot konstruktivt saklig och riktigare uttryck om L I W:s möbel- och interiörkonst. Ty även i hans eget Tallom är användandet av förfinade möbelformer ställda mot den synliga åa timmerväggen inte i första hand betingat av en trövan efter kärvhet, utan grundar sig på övertyelsen om det konstruktivt sakligas stora värde, även av estetiska skäl.

Att VERK AV L I WAHLMAN på bortåt 100 sidor PLANSCHER behandlar kyrkobyggen mot de 60 sidorna profanbyggen synes vara riktigt, ty om

Tallom och vad som ligger bakom denna Wahlmans egna bostad utgör den ena polen i hans kraftfält, så bildar Engelbrektskyrkan med allt vad den betytt för hans fortsatta verksamhet som arkitekt den andra.

Bokens text betonar också att Wahlman under 1900-talets första år medvetet sparade sig, till dess han genom tävlingen om Engelbrektskyrkan 1906 slog igenom och fick ett verk av betydelse att syssla med. Här kom hans rika begåvning och hans sätt att arbeta till sin fulla rätt. Med utnyttjande av tidens material och teknik skapade han ett nytt och i ordets bästa mening funktionellt, personligt starkt format kyrkorum, omslutet av ett från det inre logiskt uppbyggt yttre. Genom en suverän terrängbehandling växer byggnaden naturligt upp ur klippan som den står på. Han arbetar själv intensivt med kyrkans dekor och alla de föremål som den skall rymma från det minsta till det största. För alla tider vittnar Engelbrektskyrkan om hur ett intensivt studium av byggnaden inifrån, av rummet och alla i detta ingående element förenat med en logisk uppbyggnad av det yttre, skapar en fullödig byggnad. Det skulle vara frestande att här citera ur Wahlmans föredrag för kyrkomötet 1920 om »Kyrkorummets andakt», i valda delar ingående i boken. Framförallt är detta ett föredrag i rumsarkitektur som verkar inspirerande långt utöver kyrkobyggandets gränser.

Inte minst med Engelbrektskyrkan har L I Wahlman dokumenterat sin givna plats bland arkitekter som själva behärskar och egenhändigt sysslar med alla de problem som är arkitektens uppgift att lösa. Egentligen bär hela boken om honom vittnesbörd om detta, samtidigt som den utgör en påminnelse om att arkitekten inte får fatta sitt yrke som ett hantverk utan som *ett kall*. Detta har också redaktionen i bokens inledning betonat som ett särdrag hos Wahlman, välbekant för dem som närmare känner hans stora krav på sin egen arbetsinsats som utövande arkitekt. Han har aldrig haft något stort ritkontor, han har alltid utfört mycket av arbetet själv och har ständigt stått i intim kontakt med hantverkaren på bygget. Om man skulle nämna någon annan nordisk arkitekt i sammanhanget är det Erik Bryggman i Åbo. Även han har skapat en sakral byggnad av betydande resning, Gravkapellet i Åbo. En av förutsättningarna att så bedriva yrket är självfallet att inte åtaga sig alltför många uppgifter samtidigt, att offra det kvantitativa för det kvalitativa. Detta ger oss en tankestäl-

Länstol för »Konstfliten»
förening u. p. a., Göteborg.
Byggets 1912, hel skala.

Tallom. Fönster i stortugan.

lare: hur många av oss i vår jäktande tid liknar i detta avseende L I Wahlman? Vi arkitekter få nog också akta oss för att tro på sådana falska lärar som exempelvis förkunna »att arkitektens plats numera inte är vid ritbordet utan vid telefonerna och organisationsbordet», vilket en då ung arkitekt yttrade vid ett arkitektsammanträde på Teknologföreningen omkring 1930. Att arkitekturen föds av det fantasifullt skapande personliga arbetet är en odiskutabel sanning där L I W står som ett lysande exempel.

Här är inte platsen att närmare redogöra för de många kyrkobyggena och projekten till sådana, de tala för sig själva. Framförallt får man av dessa en intensiv känsla av att RUMMET är det primära i allt Wahlmans arkitektarbete. Men även skisser till altarpopsatser, ljusstakar, kalk och paten, mässkrudar m. m. vittnar om hans djupa inlevelse i detta byggande. Att kyrkorna omfatta så stor del av boken behöver inte avskräcka någon från att skaffa sig den. Under min studietid på KTH råkade vi ut för att Ragnar Östberg när vi fick en ny skiss slängde fram en massa stora fotografier på ett bord, som vi kunde titta på om vi hade lust. Att de inte alls var valda så att vi i allmänhet kunde begripa vad de hade för samband med skissuppgiften, var nog det fina i saken.

För oss som haft L I Wahlman som lärare de båda första åren på KTH är det några saker att anteckna, som kanske inte boken ger full rättvisa åt. Han hörde till dem som i allmänhet ägnade god tid åt den enskilda studeranden vid ritbordet. Inte sällan kunde

han med sitt lätta och eleganta sätt att rita, inte minst frihandsperspektiv, för en tveksam studerande ge belysning åt utformandet av ett rum, en kropp eller någon detalj av det hela. Bäst passade Wahlman som lärare, när antalet studerande inte var så överväldigande stort som det blev under hans senare år på skolan. Han ville och sökte personliga kontakter med de blivande arkitekterna, även om det fanns sådana som av personliga skäl hade svårt att förstå honom eller rentav missuppfattade lärarens alltid omutliga krav på sig själv att vara rättvis.

Wahlmans föreläsningar i husbyggnadslära var så grundliga som de på den tiden kunde vara, och man greps starkt av hans stora intresse för material och teknik. Tekniken var kanske då mera hantverk än nu och något forskningsarbete understött av allmänna medel var en sällsynthet. Vid utställningen »Ny arkitektur» i Nordiska museet 1942 hölls en serie föredrag om nordisk arkitektur. Danska arkitekten professor Kaj Fisker betonade därvid att både dansk och särskilt svensk arkitektur bär stark prägel av en hantverkslinje. L I Wahlman tillhör den grupp arkitekter från sekelskiftet och framåt som framför andra hävdade äkthet och ärlighet i material och konstruktion, samt varit en värdig förespråkare för goda hantverkstraditioner. Hans undervisning på Teknis har nog också satt starka spår av dessa grundprinciper bland hans elever, även om redaktionen för boken med rätta konstaterar att han av olika skäl inte i egentlig mening bildat skola inom svensk arkitektur. Om detta är rätt beror det väl delvis på att Wahlman i så stor utsträckning efter 10-talet sysslat med kyrkobyggen. Kvar står emellertid, att han var en inspirerande ledare för de båda första årskurserna på Teknis, där vi framförallt fick syssla med enfamiljshuset och husbyggnadslärens alla detaljer. Beträffande hans undervisning på KTH fastslår redaktionen för boken bl. a. att »På elevernas väg mellan gamla och nya Teknis låg ju också hans egen kyrka som ett lysande föredöme i husbyggnadsteknisk fulländning, än idag så vitt är känt, utan någon reparation». Bakom detta konstaterande kan man nog också finna starka spår av L I Wahlmans lärargärning.

Innan jag övergår till granskning av boken som bok måste det komma några anteckningar rörande texten under, »NÅGRA DATA OCH KONTURER».

Om projekt till hem för gamla i Oscars församling 1928 står: »Det synes med sitt rationella grepp, sin mjuka oregelbundenhet i karaktären och med sin utformning i övrigt närmast ansluta till den mera behärskade typ av svensk arkitektur, som växte fram närmast efter 30-talets i delvis osmält skick importerade esprit nouveau.»

Om förslag i tävlingen om Hälsingborgs konsertshus: »det må lämnas åt en framtida bedömning, med längre tidsperspektiv än vårt, om jurymännen i de nämnda tävlingarna till sitt fulla värde uppskattade Wahlmans förslag.»

Båda dessa yttranden förstärker inte enligt anmälares mening värdet av de skrivna kommentarerna och har föga med Wahlmans gärning att göra. De verkar snarare som ett slag under bältet på en grupp kollegor och därför inte fair play.

Däremot skulle nog redaktionen av flera skäl kunna ägna sig åt att mera intensivt försöka analysera Wahlmans gärning sedd i det stora utvecklingssammanhanget. Jag börjar med att påminna mig ett yttrande som tillskrives en av hans jämnåriga kollegor: »Wahlman har aldrig varit i Italien». Det är så riktigt, hans studieresor gick till England, Frankrike, Holland och USA.

På få undantag när vittnar hela Wahlmans produktion om att han minst av allt ägnade intresse åt antiken. När denna i några få projekt på 20-talet glimtvis kommer till uttryck, blir resultatet inga fullödiga verk av L I W. — Av i boken reproducerade bilder visar det ovan nämnda tävlingsförslaget till Hälsingborgs konserthus de starkaste (ny-)antika inlagen i hans produktion. Men jag tror att L I W inte tager illa upp om jag helt enkelt konstaterar att det när inte är hans eget jag som kommit till uttryck. Hans hand kan inte heller nämnvärt spåras på papperet, utan det är medhjälparnas.

Jag anser mig inte kunna underlåta att påpeka detta, eftersom Wahlmans produktion ända in i dag är vittne om en ovanligt kontinuerlig och personligt stark arkitektgärning. Och han har framförallt varit nyskapare.

En annan sak är hans inställning till andras försök att komma tillrätta med arkitekturen. Från min tid som assistent vid KTH åt Wahlman (några år omkring 1930) minns jag inget yttrande eller försök från professorns sida i avsikt att tvinga en studerande bort från de mest extremt anlagda funktionalistiska försök.

VERK AV L I WAHLMAN är den andra boken i serien monografier över svenska arkitekter som utges av Svenska arkitekters riksförbund. Den är, liksom den första, en bok i hög klass både vad utförande och tyvärr också vad pris beträffar. Nu är serien på väg, men man frågar sig ändå om inte bokverk som dessa båda kunde fått ett mindre påkostat utförande och ändå gett nästan lika stor behållning för köparen. Ty det måste vara viktigt för SAR att dessa publikationer kunna nå så vida kretsar som möjligt och framförallt till ungdomar i yrket. Boken om Wahlman ägnar exempelvis omkring 50 sidor åt text som står på en obehagligt bred spalt med breda marger och praktiskt taget helt utan marginalbilder. Kanske kunde man vunnit något i ekonomi genom att överföra bilder under rubriken PLANSCHER till textdelen i marginal eller infällda i spalt. Härigenom hade boken blivit illustrerad även i textdelen och därmed intressantare och mera lättläst. Några få bilder hade säkerligen också vunnit på nedminskning och placering i texten.

Att övergå till så blygsamma publikationer som förlaget Il Balcone i Milano gör (format 12 × 17 cm och mellan 130—150 sidor) vill jag därmed inte rekommendera. Visserligen får man i dessa monografier, varav flera redan finns att köpa (William Morris, Giuseppe Terragni, Frank Lloyd Wright, Tony Garnier, Alvar Aalto och Erik Gunnar Asplund) en översikt i ord och bild av varje arkitekt. Men dessa böcker ha ändå ett alltför påvert och ohållbart utförande och framförallt ett för litet format. Vi måste

nog kunna disponera över den bildyta som de båda nu färdiga bokverken ha.

Det är med tvekan jag tagit upp denna fråga till debatt men kan inte utelämna sådana funderingar: att böckerna för många köpare är för dyra och att vi arkitekter skulle ha nytta av att de spriddes till flera läsare än som nu kan bli fallet.

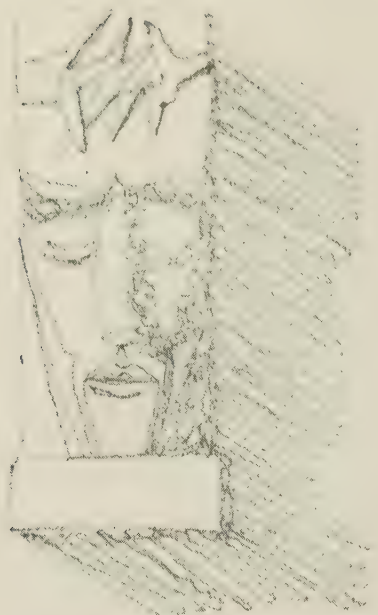
Till slut vill jag säga ifrån ett VERK AV L I WAHLMAN enligt min åsikt är en intressant bok om en för svensk arkitektur under mer än ett halvsekel mycket betydande arkitekt. Läsaren av denna anmälan är säkert bäst betjänt av att jag här citerar bokens slutord, vilka kanske lättast förmedlar önskan och viljan till ett djupare intresse att studera VERK AV L I WAHLMAN:

»Att sammanfatta hans rikt facetterade gärning i några enkla formler är svårt, att söka göra detsamma med hans konstnärspsyke är dömt att misslyckas. I sin komplicerade personlighet förenar han nämligen motsater, som göra honom till en sällsynt fågel i den svenska arkitekturens marker... Ty först och sist är det detta, att han i sina intensivaste skapelser, sådana som Tallom och Engelbrektskyrkan, med sin rika personlighet liksom genomglödgat hela verket från helheten till detaljen, vilket ger honom en ställning som en av den tidiga svenska 1900-talsarkitekturens mästare — jämsides med Westman och Östberg... På den unge Lars Israel Wahlmans fråga vad en arkitekt är för något, har han i sin mannagärning givit svaret. Han blev själv en stor arkitekt.»

Olof Thunström

Engelbrektskyrkan, Stockholm, 1906—14. Predikstolen sedd från koret. Ek. (Samtliga bilder ur Verk av L. I. Wahlman).

TÄVLINGEN OM KYRKA I OXELÖSUND

Tävlingen om kyrka i Oxelösund samlade inte mindre än 86 deltagare, vilket måste anses vara mycket i en tid då tävlingsuppgifterna trängs om utrymmet i kalendern. Ett så livligt intresse är ägnat att förvåna i ett så avkristnat land som vårt. Man frågar sig vad det kan bero på.

De flesta av våra byggnader har ju under den sista generationen fått sin typ ganska radikalt förändrad, men kyrkorna utgör härvidlag ett undantag. Det är inte så märkvärdigt: kulten är ju oförändrad; statskyrklighet och konservatism är nära förbundna; nybyggnadsverksamheten på området har varit mycket liten, varför förändringar i de byggnadstekniska förutsättningarna har haft små möjligheter att slå igenom. Krematoriekapellen är specialfall, som man i detta resonemang kan lämna åt sidan.

I några kyrkliga byggnadsuppgifter som på sistone aktualiserats har det emellertid avspeglats ett förhållande som är ägnat att påverka typbildningen. Det är det ökade behovet av lokaler för kyrkans sociala verksamhet av olika slag, sammanfattade i begreppet församlingshus. L I Wahlman präglade på 20-talet uttrycket kyrka med bilagor; men nu kan man tala om församlingshus med bilagd kyrksal, vilket ställer ett nytt kompositionellt problem. Därmed blir också ett byggnadskomplex för församlingsverksamhet praktiskt-världsigt sett en intressant uppgift även för den som inte har större intresse för gudstjänstrummets gestaltning. Det berörda förhållandet var visserligen inte särskilt utpräglat i Oxelösundstävlingen men byggnadsuppgiftens behändiga format bör där ha verkat lockande, inte minst på yngre arkitekter.

Det fanns alltså goda förutsättningar för en nysskapande insats i den kyrkliga typbildningen.

I det gamla samhället dominerade kyrkan både andligen och som gestalt. Det är inte längre fallet;

i våra dagars sekulariserade samhälle är den kyrkliga verksamheten bara en bland många andra: till och med de kyrkliga samfundet är mångahanda. Vill man gestalta ett byggnadskomplex till ett adekvat uttryck för kyrkans ställning och för arten av dess verksamhet sådan den framgår av programmet kan man inte bortse från detta förhållande.

Bland mängden av tävlingsförslag är det, förvånande nog, relativt få som är tillfredsställande ens ur den begränsade praktiska synvinkeln. Det är också vanligt att förhållandet församlingshus—kyrka gestaltats som ett olöst motsatsförhållande, där för kyrkan eftersträvat en sakral karaktär antingen genom traditionellt kyrkliga former eller genom mer eller mindre bizarra modernistiska konstruktioner som kan antagas vilja uttrycka något irrationellt. Det förekommer också enkla konstruktivistiska hallbyggnader utan andra anspråk eller förtjänster än att vara billiga. Lösningen, om man kan kalla det så, att smussla in församlingshuset i en bottenvåning under kyrkan, med utvändigt trappa till denna, är givetvis också representerad. Man föreställer sig symöten, scouter och läsbar skyn till i den kalla blåsten som kycklingar kring en auktoritativ ligghöna. På tvärsektionerna finner man ofta korset placerat smakfullt litet på sidan, liksom i gravvårdsfirmornas produktion. Så långt har reklamtypografin trängt fram.

Osäkerheten inför uppgiften finns inte bara hos de tävlande; man finner den också i prisnämndens utlåtande. I det urval som nämnden har gjort märks dock en tendens att dra fram förslag med originalitet och ungdomlig fantasi. Det positiva draget i denna tendens kan åberopas som förmildrande omständighet om man vill anklaga nämnden för att ha givit något av de belönade förslagen bättre placering än det förtjänar. Jag har i alla fall svårt att följa med i galoppen när det gäller förslaget med motto »Vérité et lumière». Denna fantasi kan man inte kalla ungdomlig eller ens pueril. För det är väl så, att även

Vinjetten: Kristushuvud i konfirmandernas pergola. Ur förslaget med motto: »Mura».

om man tolkar in något av enfald i dessa begrepp, bör de också rymma något av friskhet?

Om man skall döma efter belöningarna har prisenämnden ansett riktigt att skilja församlingshus och kyrka och att gestalta det förra rationellt medan kyrkan ges en mera exalterad expressionistisk form med drag av oändlighetsmystik. Både »Kristallin» och »Transformerad triangel» bygger på sådana grepp. Båda visar fyndighet men har pressat sina uppslag. Förstaprisförslaget väcker respekt för författarens allvarliga syfte.

Här ber jag att få göra en utvikning.

Vilket är kriteriet på en god lösning av kyrkobyggnadens problem?

Det generella kravet är att byggnaden skall kunna fullgöra de för en kyrka karakteristiska funktionerna, dvs. församlingshuset skall tjäna den varierande verksamhet som bedrivs där, den egentliga kyrkan skall tjäna kultens syfte. Minimikravet på gudstjänstrummet är att gudstjänsthandlingarna skall kunna utspelas inom dess ram — ett praktiskt krav; därutöver kan man kräva att rummet genom sin arkitektoniska verkan skall aktivt deltaga i dessa, dvs. att arkitekturen i samverkan med liturgi och övriga gudstjänsthandlingar skall bidra till att stämma menigheten till ett sådant själsligt tillstånd som är gynnsamt för den eftersträlvade religiösa upplevelsen — ett estetiskt krav; detta kan utsträckas till byggnadens yttre, som bör manifestera den inre formen så att komplexets organisation och funktioner blir fattbara.

Till det generella kravet kommer de speciella, vilka betingas av de för församlingen ifråga gällande förhållandena, numerär, läge, ekonomi etc.

Det är i det generella kravet som man har att söka orsaken till att kyrkan som byggnadstyp skiljer sig från profanarkitektur av vissa jämförbara kategorier (t. ex. samlingslokaler för andra ändamål).

Att tillfredsställa de praktiska minimikraven borde, när det gäller en mindre församlingskyrka, vara skäpligen enkelt, men det är heller inte ur arkitektonisk synpunkt särskilt fruktbart. Men en enbart praktisk lösning, åstadkommen med moderna byggnadstekniska medel, blir i alla fall något som »bör kunna fungera bra», som omdömet brukar låta. Betraktad med avseende på det generella kravets estetiska led fungerar en sådan byggnad inte: den låter funktionerna utveckla sig men förhåller sig själv passiv — en inte särskilt tjänstvillig tjänare av syftet. Uppenbarligen är det de estetiska kraven på kyrkorummets aktiva samspel med gudstjänsthandlingarna som skall ge oss ledning när vi söker en allsidigt tillfredsställande, konstnärlig form för kyrkan. Även den yttre formen kan härledas ur detta krav på rummet. Ett konstruktivistiskt resonemang ger inget svar på frågan »hur en kyrka skall se ut». Det ger endast besked om hur den ifrågavarande plankonturen kan överbyggas på olika sätt med bättre eller sänre ekonomi. Kravet på överensstämmelse mellan yttre och inre form och kravet på den senares samspel med gudstjänsten ger läremot ledning. Frågan blir alltså först: vad går den lutherska gudstjänsten ut på, hur är den religiösa upplevelse beskaffad till vilken den syftar? Och vidare: vilket själstillstånd gynnar denna upplevelse

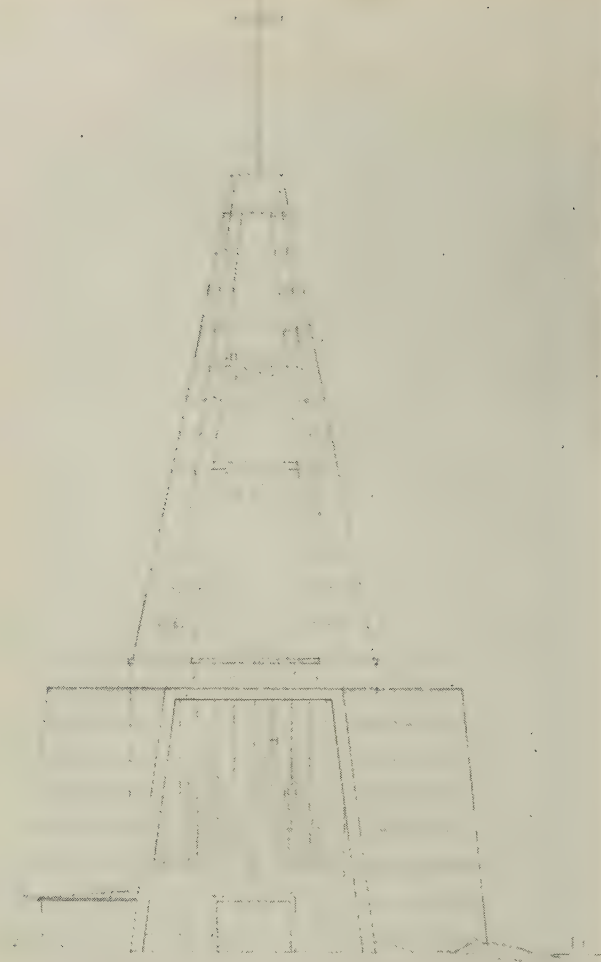
och med vilka arkitektoniska medel kan man bidra till att det uppnås?

Den lutherska gudstjänsten skiljer sig ju från den katolska bl. a. genom den roll predikan och psalmsång spelar och det är främst genom praktiska anordningar i samband härmed som lutherska kyrkorum skiljer sig från katolska. En annan viktig skillnad ligger i den lutherska kyrkans nyktra avståndstagande från stämningsskapande dekor. Båda dessa förhållanden är betydelsefulla, men i stort sett är dock det lutherska kyrkorummet inte radikalt olikt det katolska. Ett av skälen härtill är naturligtvis att så många av våra kyrkor är från katolsk tid. Ett annat är den doktrinära oklarhet som utmärker protestantismen och för vilken aktuella »ritualistiska» tendenser kanske är ett uttryck. Har lutheranismen verkligen dragit konsekvensen av sin religiösa trosform när det gäller kyrkornas utformning? Jag är benägen att tro att så inte är fallet. Så vitt jag kan förstå — men jag är obevandrad inom teologien — bygger den lutherska kyrkan på personlighetsmystiken. Även om inte linjerna är alldeles klara kan man väl säga att kyrkan fattas inte som en helig hierarkisk institution, förvaltare av sakramenten och förmedlare av absolution, utan som en gemenskap av bekännare som var och en söker personlig gudsgemenskap och utan förmedling kan bli delaktig av nåden. För denne kristne spelar självprövningen en utomordentligt viktig roll, medan bikten mest är ett formellt led i ritualen. Gudstjänsten avstår i konsekvens härmed, och enligt lutheranismens program, från en visuell påverkan som kan gynna en extatisk oändlighetsmystik, ljusdunkel, bildkonst, rörelse etc, flyttar tyngdpunkten till det hörda ordet och engagerar församlingsmedlemmarna personligen i psalmsången. Rummet bör väl då så mycket som möjligt gynna uppmärksamhetens koncentration på ordet ävensom en introspektiv attityd och undvika allt som kan distrahera därifrån. (Det följer härav att radiogudstjänst bör vara en för vår kyrka mycket passande gudstjänstform.)

Ovanstående är förmodanden av en okunnig lekman. Det vore av intresse att få denna fråga något belyst av en kyrkans man, t. ex. i samband med nästa kyrkotävling. Tävlingsprogrammen brukar endast uppehålla sig vid de speciella, praktiska kraven — antalet platser o. d. — men ger ingen ledning när det gäller att bedöma rummets väsentliga funktion. Det förefaller som om uppfattningarna om gudstjänstens former och dekor växlar inom kyrkan; så mycket angelägnare är det för arkitekten att få besked om den historiskt utvecklade nyprotestantismens aktuella inställning till gudstjänstens form och innehåll.

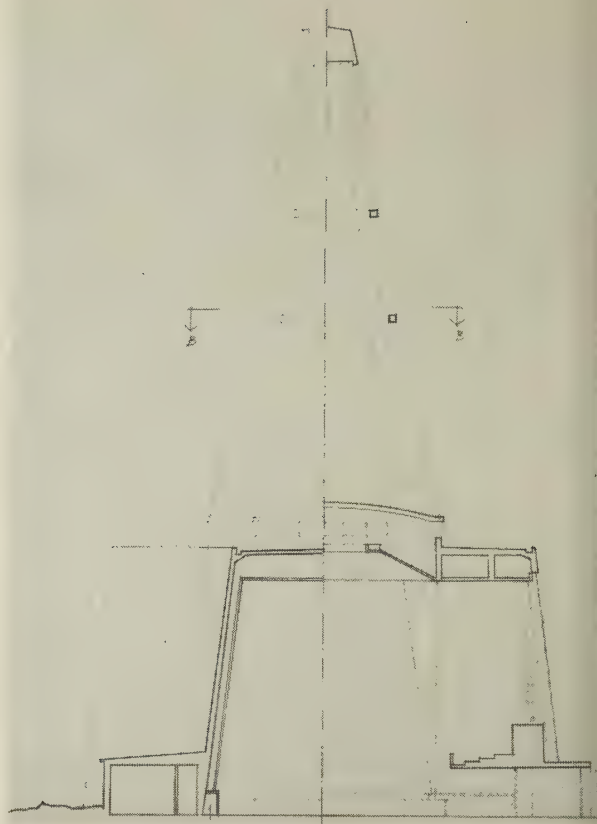
Av vad som nyss sades bör emellertid framgå att kyrkobyggnaden i det lutherska kyrkosamfundet rätteligen bör ges en mindre utpräglad sakral karaktär än den katolska institutionella helgedomen, kanske följer det också att skillnaden mellan församlingssal och kyrka inte är djupgående.

Till sist skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på ett förhållande som inte är ägnat att förenkla det problem som härövan något berörts: även den mest puritanska protestantiska riktning som avstår från alla liturgiska medel för att istället främja introspektionen avstår därmed inte från mystik. Kanske är den reli-

1:STA PRIS

»Kristallin». Av arkitekt SAR Rolf Bergh, Stockholm.

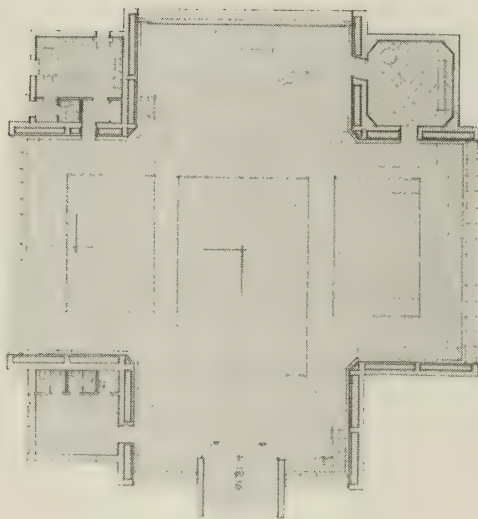
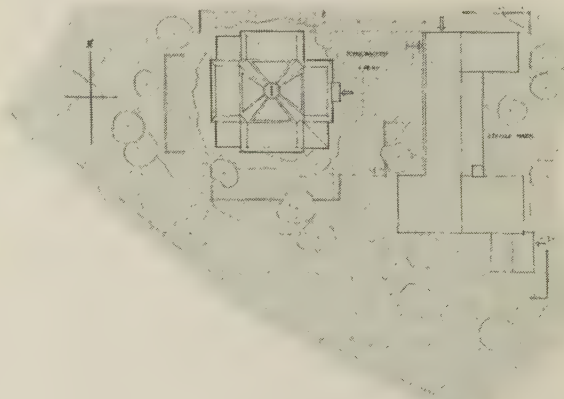
Ovan t. v: Fasad mot öster. Skala 1: 400.

I mitten t. v: Sektion B-B.

Nedan t. v: Plan av kyrkan.

Ovan t. h: Sektion.

Nedan t. h: Situationsplan. Skala 1: 1600.

Prisnämnden:

Byggnaderna är förlagda till tomtens norra del, med kyrkan utbildad som korskyrka med koret i väster. Församlingshuset begränsar entréplatsen till Kyrkogatan. Förläggningen och åtkomsten av byggnaderna är god.

Byggnaderna växer på ett naturligt sätt upp ur klippan. Kyrkans inre och yttre utformning av stort intresse. Platsantalet är för litet men bör utan större vidgning av planen och utan någon principiell förändring av skalan och uppbyggnaden kunna ökas.

Dagsljusbelysningen är väl löst och det »fritt svävande» taket ger en befriande rymd åt kyrkorummet, som eljest har både koncentration och intimitet. Korväggens lösning är särdeles värdefull. Kyrkobyggnadens karaktär av

entralkyrka har ytterligare manifesterats genom en över-
nittrummet placerad smäcker spira av betong, som uppbär
elockorna. Denna avslutning, vida synlig som ett sjö-
närke växer organiskt fram ur byggnadskroppen och har
liksom byggnaden i övrigt en fast arkitektonisk form.
Överhuvudtaget är förslaget väl balanserat. Kyrkorum-
nets biutrymmen bl. a. sakristia och dopkapell ansluter
sig väl till det hela.

Församlingshusets plan är ändamålsenlig, men entré-
och korridorutrymmena är väl spaciösa.

Möbleringen i kyrkan bör göras så, att en mittgång
vid behov kan anordnas.

2:DRA PRIS

»Transformerad triangel». Av arkitekt SAR Hans
Asplund, Stockholm.

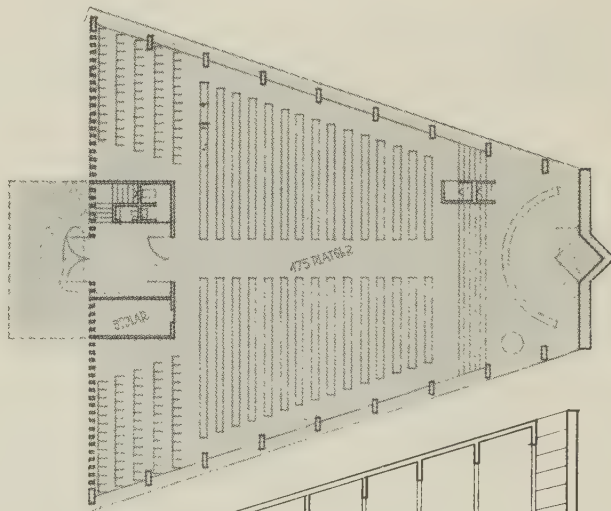
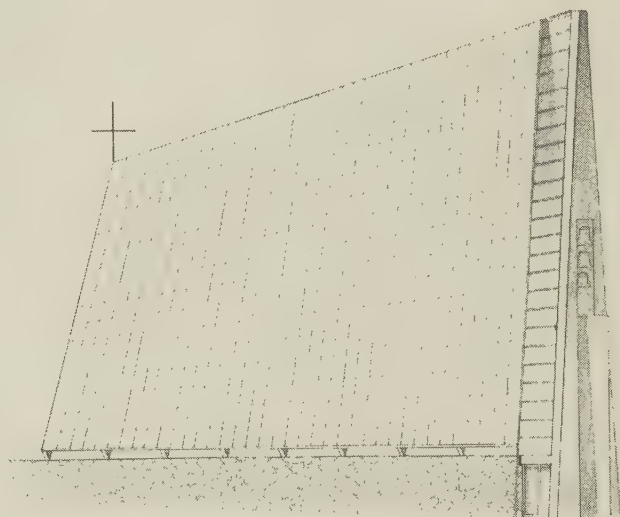
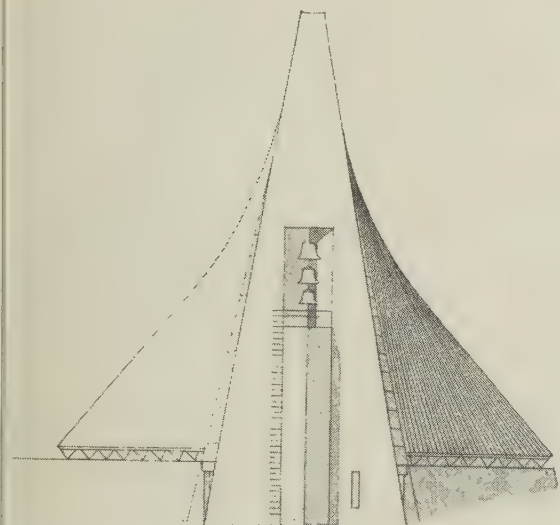
Ovan t. v: Fasad mot sydost. Skala 1:400.

Nedan t. v: Situationsplan. Skala 1:1600.

Ovan t. h: Fasad mot Oxelösundsvägen.

I mitten t. h: Plan av kyrkan.

Nedan t. h: Längdsektion genom kyrkan.

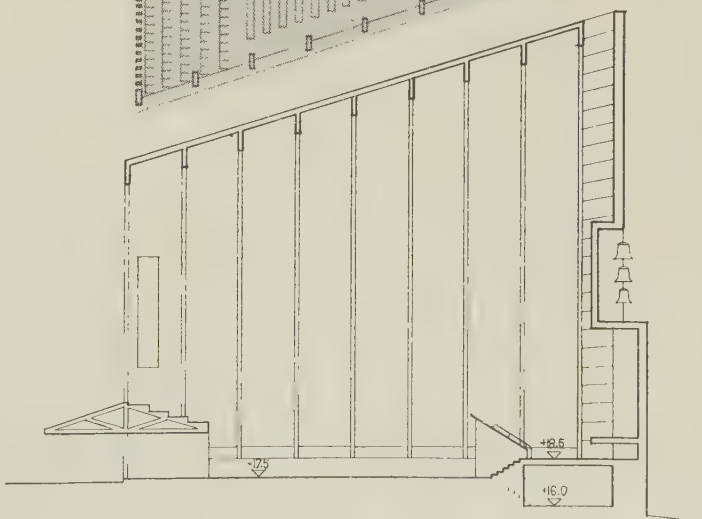
Prisnämnden:

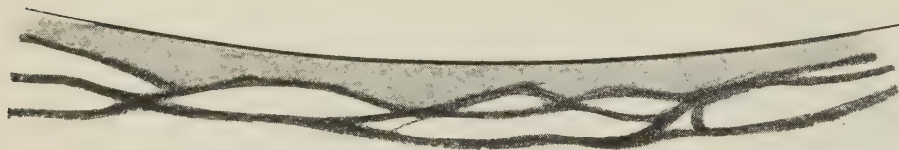
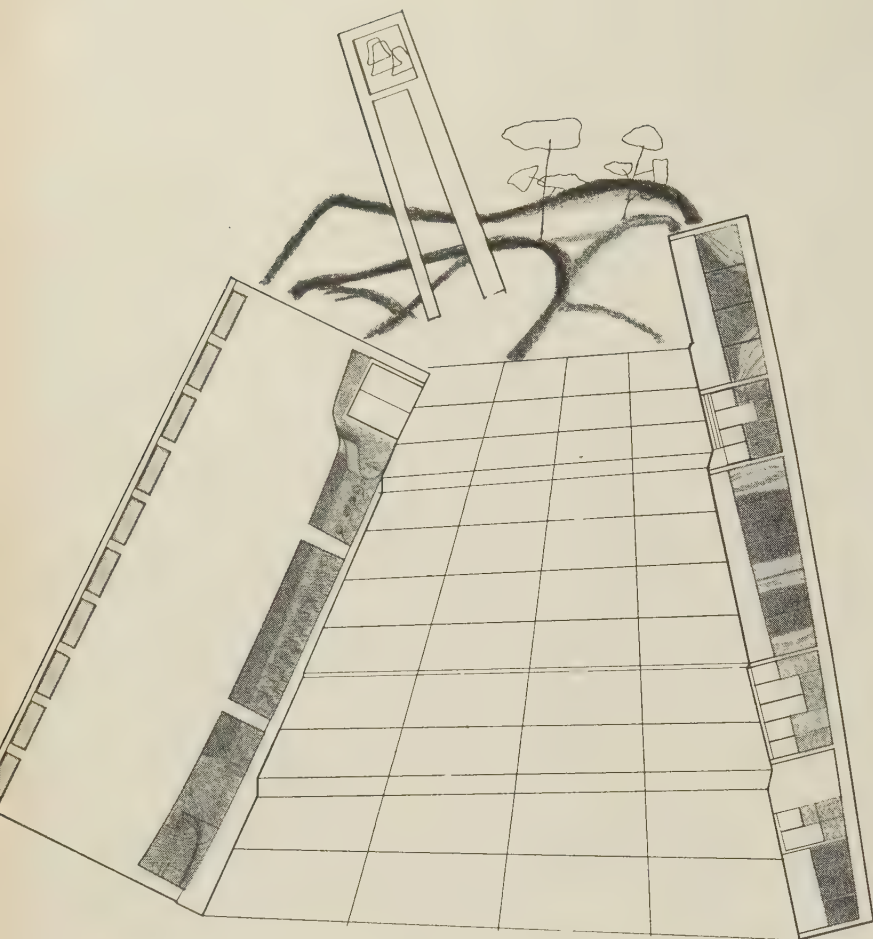
Kommunikationsvägarna betjänar anläggningen på ett
effektivt och naturligt sätt.

Helhetsgreppet på kyrkobyggnaden är starkt. Det in-
tresserar genom frisk originalitet.

Det mot koret avsmalnande kyrkorummet och ökningen
av rumshöjden fram mot korväggen medför en känsla
av koncentration och lyftning. Den stela anslutningen av
kyrkan till kyrkogårdsmuren är dock besvärande.

Församlingssalens sittplatser är 190, vilket är något
knappt.

3: DJE PRIS

»Tempel». Av arkitekt SAR Arne Rudberger, Enskede.

Prisnämnden:

Förslaget är tyvärr väl knappt redovisat.

Åtkomsten av byggnaderna är dock genomtänkt.

Prisnämnden tvivlar på att den vida insynen från gården mot kyrkorummet och likaså utblicken från detta rum mot gården är önskvärd. Förslaget skulle säkerligen vinna på en större slutenhet ifråga om kyrkoväggens nedre del, varigenom en välgörande kontrast erhöles till ljusöppningarna i församlingshuset mittemot.

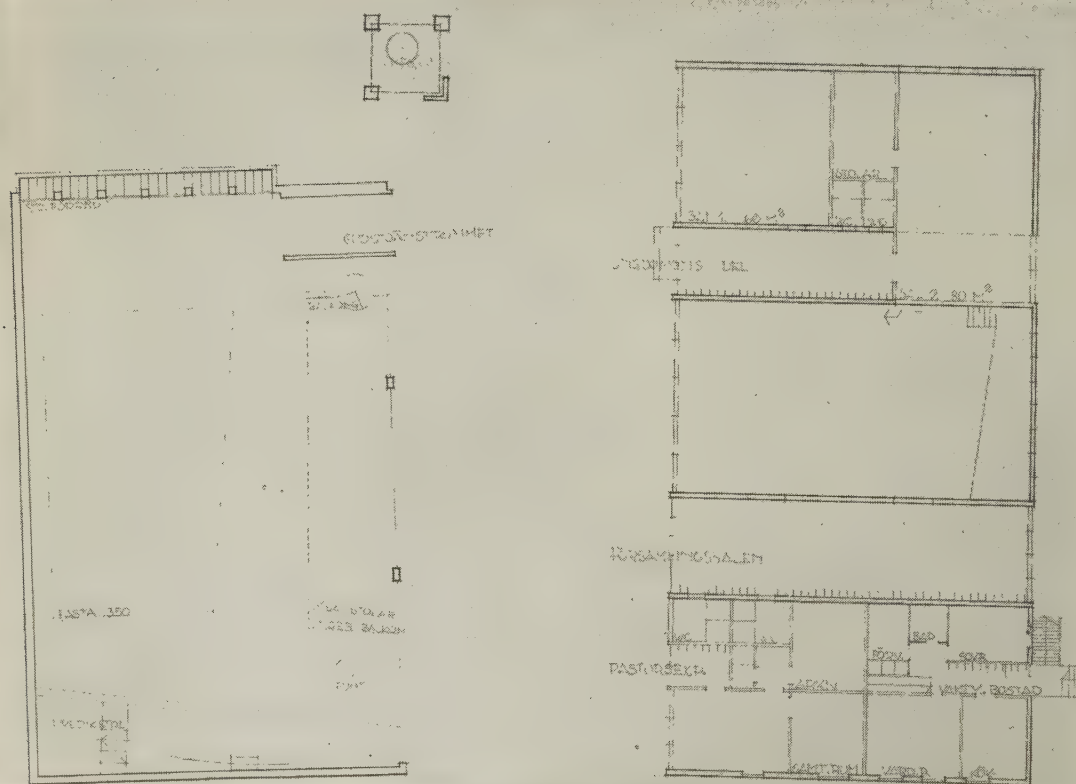
Särskilt interiören skulle vinna om kyrktaket gjordes mindre brant, möjligen borde också läktaren sänkas något.

Förslaget är säkerligen förhållandevis billigt i utförande.

Huskropparnas inbördes proportionering fin, liksom förhållandet mellan byggnaderna och gården.

Församlingshusets planlösning enkel och klar. Överhuvudtaget arbetar förslaget med enkla medel och passar bra i denna miljö.

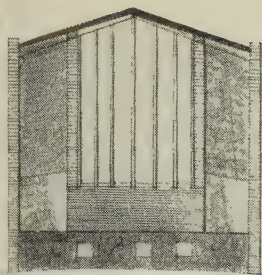
Orgelns placering å läktaren är ej markerad. Klockstapeln är välplacerad och vällöst.

Ovan t. v: Perspektivritning av fasader och klockstapel.

Ovan t. h: Tvärsektion av kyrkrummet.

Nedan t. v: Planer. Skala 1:400.

Ovan t. v: Interiör (sektion mot söderfönstret).
I mitten t. v: Klockstapel
samt t. h: Plan. Skala 1: 400.

3:DJE PRIS

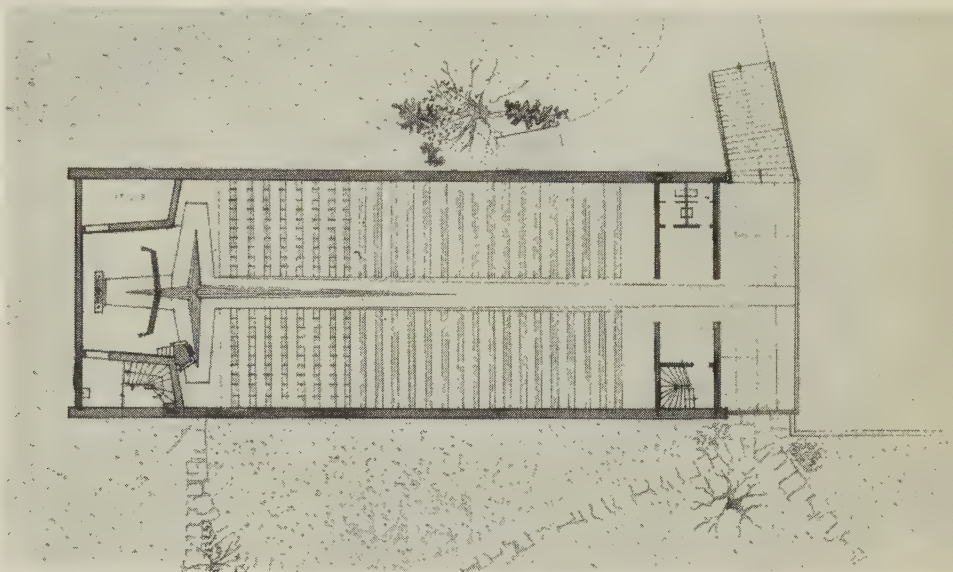
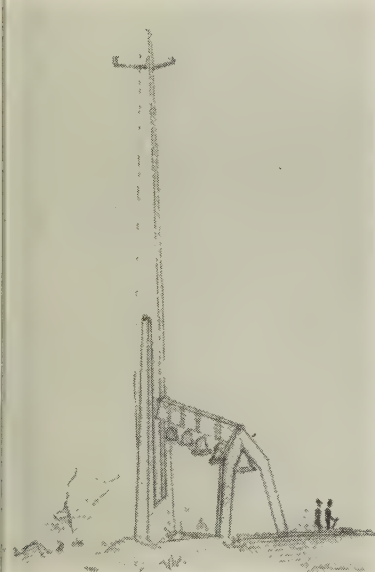
»Verité et lumière». Av arkitekt Roland Zuber, Stockholm, med ingenjör Wilf Wimmerström som medhjälpare.

Prisnämnden:

Förslagsställaren har liksom »Te Deum» sökt nå sitt mål huvudsakligen genom sammanförande av lokalerna till en byggnadskropp men denna har här väsentligt rimligare mått.

Nämnden har uppfattat förslaget så att det medvetet sökt tillvarata utsikten över staden och havet från kyrkoentréen.

Den yttre trappan innebär, ehuru även den besvärlig,

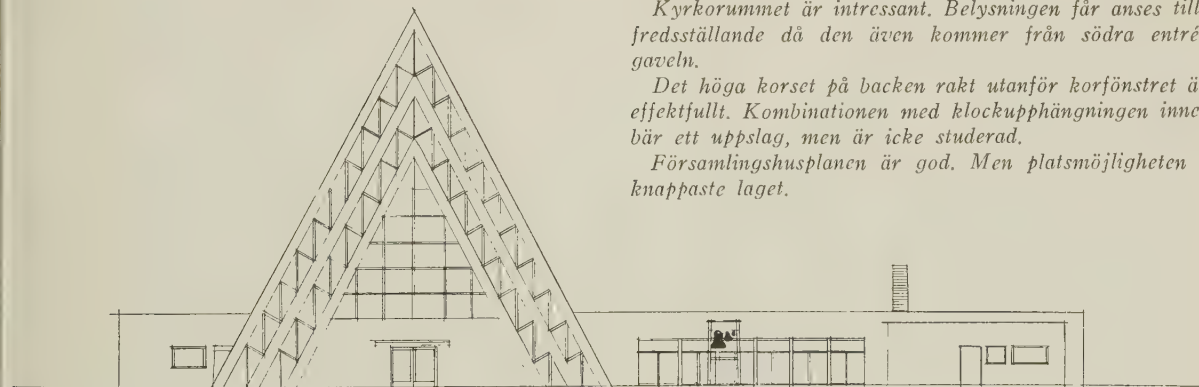

avsevärt mindre olägenheter än i »Te Deum». Den skulle dock i fråga om utformningen fordra en ytterligare bearbetning.

Kyrkorummet är intressant. Belysningen får anses tillfredsställande då den även kommer från södra entrégaveln.

Det höga korset på backen rakt utanför korfönstret är effektivt. Kombinationen med klockupphängningen innebär ett uppslag, men är icke studerad.

Församlingshusplanen är god. Men platsmöjligheten i knappaste laget.

NKÖP

»Hybris». Av teknolog Bengt Forser, Göteborg.

Prisnämnden:

Belysningseffekten i kyrkan är god.

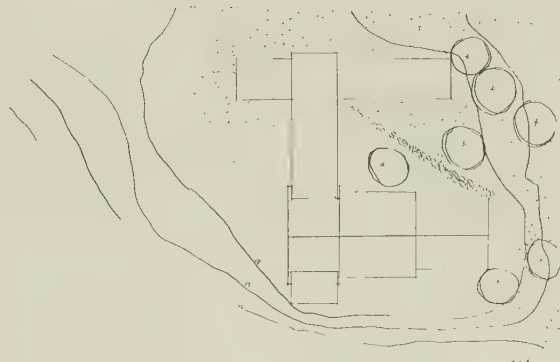
Förläggningen av byggnaden kräver ej särskilda tillrättsvägar inom området.

Kyrkans sittplatser ej programenligt. Antalet blir 520 stället för max. 400 vid sammanbyggnad med församlingshuset.

Kyrkorummets exteriör finner nämnden god, men den skulle måhända bättre lämpa sig för nordligare breddrader.

Sambandet kyrka—församlingshus störs av kyrkans klockstolar.

Ovan: Fasad mot öster. Skala 1: 400.
Nedan: Situationsplan. Skala 1: 1600.

Prisnämnden:

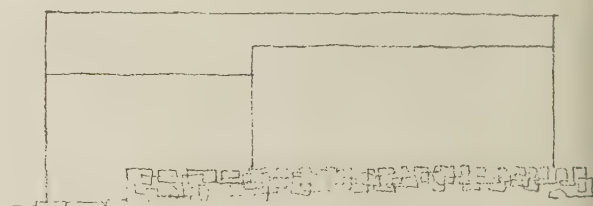
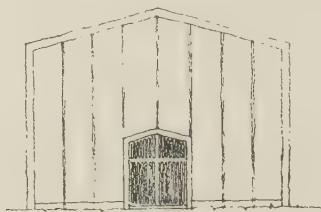
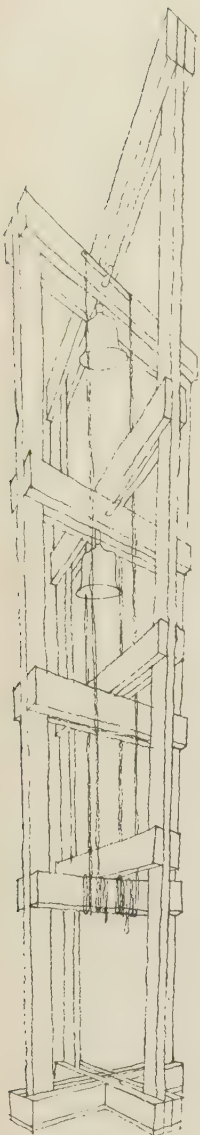
Förslaget är fantasifullt men alltför splitt-
rat och därigenom dyrbart i utförande och
drift.

Förslaget har en viss klassisk grundton,
som dock är uppnådd med för platsen ifråga
icke fullt självklara medel.

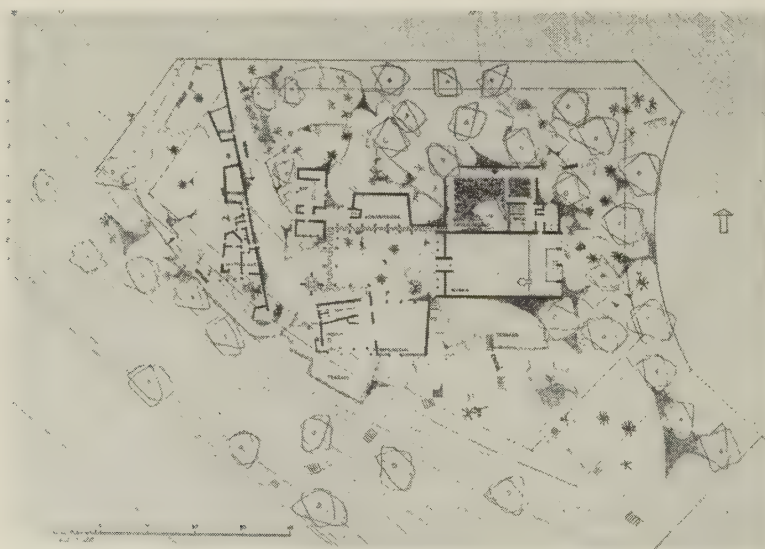
Korväggen av glas som enda belysnings-
källa i kyrkan är diskutabel särskilt med
hänsyn till orienteringen.

Antalet sittplatser fyller icke program-
mets fordringar vid friliggande kyrka då
antalet endast är 350 i stället begärda 500.
En erforderlig utvidgning av kyrkobyggnad-
en, som vad tomplatsen beträffar är möj-
lig, skulle måhända på ett olyckligt sätt
rubba det nu goda proportionsförhållandet
mellan kyrkobyggnad och de angränsande
församlingshusbyggnaderna.

Även församlingssalen visar för litet antal
platsér; antalet syns bli 160.

Ovan t. h: Fasad mot väster av vaktmästarebostad och värmecentral.
Därunder: Fasad mot öster av samma byggnader. Skala 1:400.
Nedan: Situationsplan. Skala 1:1600.

INKÖP

»Mur». Av teknolog Sören Malm, Stockholm och arkitekt Sten Samuelsson, Malmö, med skulptör Arne Lindqvist-Abelin och ritare Lars Franzén som medhjälpare.

Längst t. v: Klockstapeln.

Nedan t. v: Entréfasad av kyrkan. Skala 1:400.

Nedan t. h: Fasad mot norr av kyrkan. Skala 1:400.

Ur beskrivningen:

Skapandet av en varm, levande kyrka
fordrar aktivt deltagande av arkitekter
och konstnärer såväl som av präster och
ungdomsledare anknutna till kyrkan.

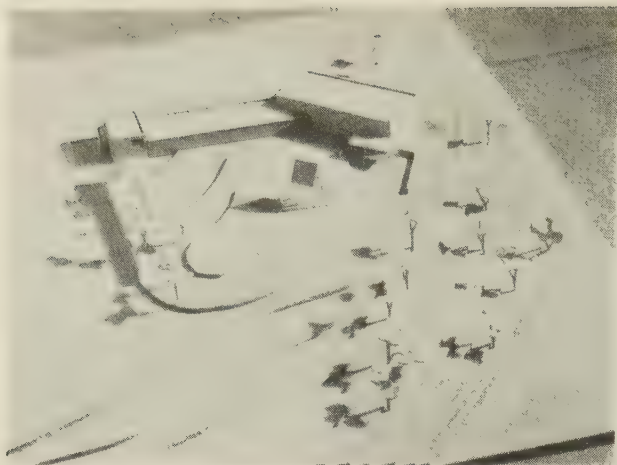
Vi för vår del tro inte, att man genom
skapandet av mer eller mindre mystiska
kyrkorum eller genom kall formalistisk
planering kan nå den miljö, som under-
lättar sambandet med Gud.

Människorna behöver idag kärlek och
trygghet och längtar i sin miljöfattiga
värld efter skönhet. Vi ville rita en kyr-
ka för dem som behöva kyrkan — och
kanske ville vi med medel, som vi tro på,
mer eller mindre medvetet locka särskilt
ungdomen. Det är nämligen vår tro, att
genom ett naturligt umgänge med sam-
lingssalen och dess instrument, verksta-
den och dess möjligheter, ja, med ping-
pongbordet och kaffeköket också um-
gänget med kyrkan kan stärkas.

Kanske låter detta banalt men vi tro,
att ett naturligt umgänge inom kyrkans
hän är ett mål att sträva efter.

»Maria» Huvudplan Skala 1:400. Infällt perspektiv från Kyrkogatan. **OBELÖNAT.**

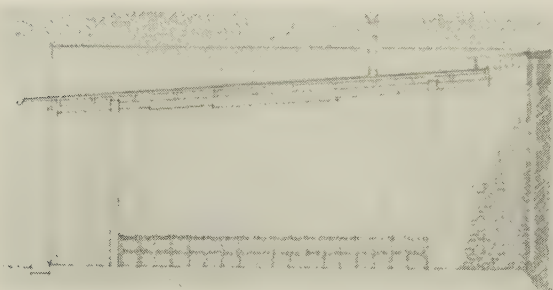
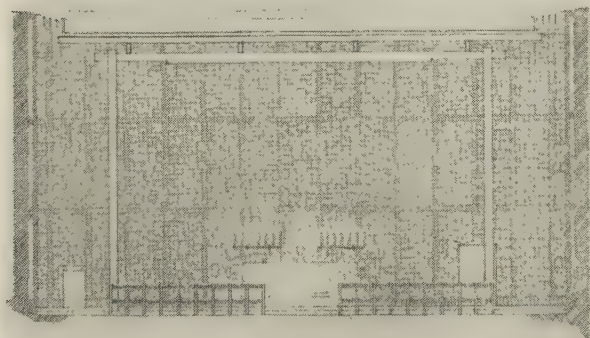
Prisnämnden: överlärare Karl Göransson, Oxelösund, arkitekt SAR Sigurd Lewerentz, Eskilstuna, chefredaktör Josef Lindelöw, Nyköping, länsarkitekt Arvid Stille, Nyköping, professor Eskil Sundahl, Stockholm, och kyrkoherde Sven Ydén, Nyköping.

Ovan t. v: Modellfoto.

I mitten t. v: Sektion genom kyrkan. Skala 1 : 400.

Därunder: Sektion genom församlingssal. Skala 1 : 400.

Nederst: Fasad mot väster och därunder fasad mot öster av kyrka och församlingssalen. Skala 1 : 400.

Ur beskrivningen till »Maria»:

Byggnaden har förlagts intill östra tomtragränsen utmed Skolgatan med entréer till området dels från korsningen Skolgatan—Kyrkogatan dels medelst trappor genom parkslutningen från Järnvägstorget. Parkeringsplatser finns invid kyrkans sydöstra fasad.

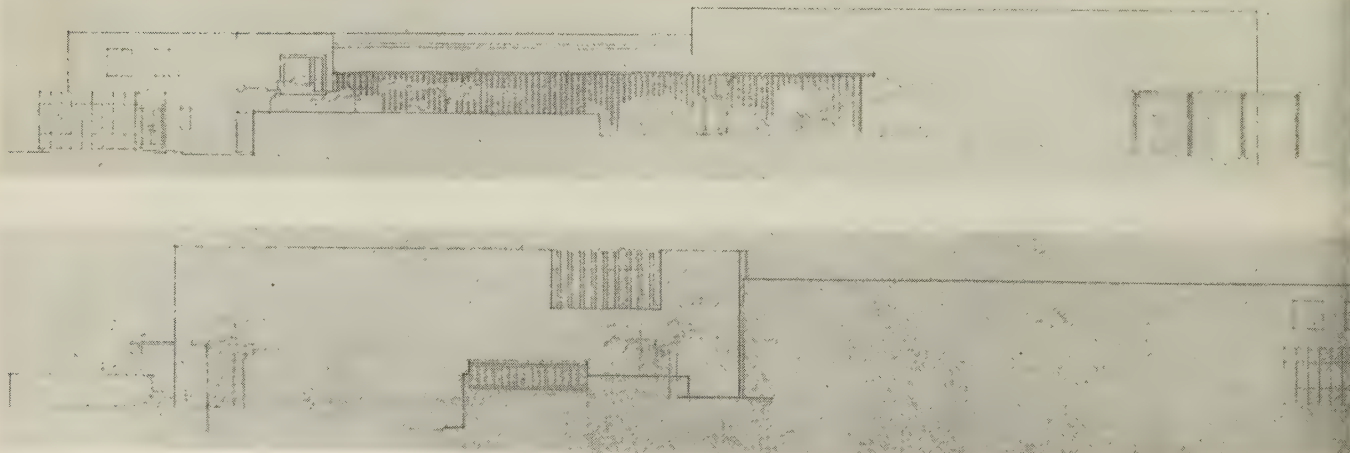
Expedition, med förmiddagssol, lätt tillgänglig från korsningen Kyrkogatan—Skolgatan, med väntrum för allmänheten innan exp. öppnas. Samtalsrum har dubbel utgång ofta förmånligt vid t. ex. äktenskapsmedling. Arkivet utformat för användande av arkivvagnar.

Syfoeringsrum, med eftermiddagssol och kvällssol, har stor vikvägg mot församlingssalen, väggar av tygspända element, golv av stenplattor, mattbelagda. Den öppna spisen utgör också ett litet pentry med skåp och disk på baksidan. Församlingssalen, med eftermiddagssol och kvällssol, har lösa kopplingsbara stolar.

Konfirmandsal, med eftermiddagssol, invid kyrkomuren har egen ingång, så att övriga lokaler ej behöver störas av konfirmanderna.

Stolförrådet, centralt, bör lätt kunna betjäna samtliga utrymmen.

Kyrksalen har en långsmal planform svagt avsmalnande mot altarpärlan. Vår kristna gudstjänst, som tidigt fann basilikans form lämplig för sitt behov, har uppbyggt mycket av sin gudstjänst, t. ex. växelsången, på en stark riktningorientering mot altaret. Den smala planformen medger även, att de fasta bänkraderna i »mittskeppet» bli relativt smala. Dessa ge då ett mindre ödsligt intryck, när kyrkan ej är välbesatt. Altaret är 3 m långt, så att den officierande prästens handlingar väl kan följas av allmänheten. Bland vissa präster läses episteln från altarets södra gavel, evangeliet från dess norra. Fönstret på kyrkans sydöstra långsida ger altaret solljus under högmässotid.

ösa upplevelsen hos ytterlighetsriktningarna starrare mystiskt färgad än hos lutheranismen. Jag syftar på den roll bönen spelar inom alla riktningar; och att bönen hör hemma inom mystiken är väl högt över allt tvivel. Men även inom lutheranismen finnes säkerligen ett visst utrymme för en annan mystik än den Nathan Söderblomska personlighetsmystiken, som karaktäriseras av kravet på klar medvetenhet i uppvandandet av gudsgemenskapen.

Logisk kunskap om gudstjänstens innehåll torde inte räcka för kyrkoarkitekten. Han behöver nog också en intuitiv inblick i mystikens psykologi. Den som är intresserad av konstens grundläggande problem kan förresten inte komma förbi att studera mystiken. För denna synpunkt är Valery rikt givande för en arkitekt.

Revenons à nos moutons.

Förslaget med motto »Mur» är intressant som dokument och motsvarar en viss modern tendens inom kyrkan. Författarna går i sin beskrivning rakt på problemets kärna, då de säger sig vilja »undersöka sambandet med Gud». Hur man än personligen väljer sig till den religiösa upplevelsen kan man ju inte komma ifrån att detta är gudstjänstrummets funktion. Vad författarna menar med religion tycks dock vara ett modernt surrogat med religiöst innehåll i homeopatisk potenciering. De tror inte på kyrkorummets mystik. Människorna behöver istället, säger de, »värme, trygghet och skönhet» och det vill de ge dem i en social ungdomsklubbssmiljö. Det är författarnas motto »att genom ett naturligt umgänge med samlingslokalen och dess instrument, verkstaden och dess möjligheter, ja, med pingpongorden och kaffeköket också umgänget med kyrkan kan stärkas». Järntrådsdekorationer och öppna spisar i det fria skall locka ungdomen med skönhet och värme. Detta dagsmoderna sociala lekskoletempel är mycket sympatiskt; bara bilden av den lidande Kristus verkar missanpassad.

Det finns bland mängden av förslag i denna tävling ett som vittnar om en märklig konstnärlig erövring och mognad och om djup insikt i problemets psykologiska sida. Det visar en finess och säkerhet i användningen av de arkitektoniska medlen som jag inte kan finna hos någon av medtävlarna. Det bär mottot »Maria».

Det ser inte ut som en kyrka av vedertagen typ. Det är fritt från traditionell historisk rekvisita, men dess grundstämning väcker minnen av flera årtusens tempelarkitektur, mobiliserar, liksom musik eller dans, kan göra, erfarenheter som sjunkit under medvetandets tröskel och ger därigenom en känsla av djuphet.

Hela anläggningen är kristallklart organiserad, uppbyggd längs den vindskyddade tillfartsvägen med expeditionssalar, samlingssalar och kyrka i rationell följd; den stigande vägen, stegringen i byggnadernas andliga innehåll och stegringen i byggnadernas arkitektoniska valör följer varandra och denna utveckling når sin höjdpunkt där kyrkans entréportik, ramskjuten mot luften, vänder sig åt alla håll. Här spelar läget med, inte bara som tillvaratagande av en utsikt. Delarna är besläktade men ändå klart skilda

och fast sammanfogade. Friheten i den direkta, till synes tillfälliga anslutningen mellan församlingshuset och kyrkan får mening i den vackra konfirmandsalens form.

I kyrkan är byggnadsdelarnas funktioner renodlade: väggen är endast rumsbildande yta med sin egen struktur, frigjord från pelarsystemet; endast pelarna, nästan okroppsliga, är bärande, lyfter taket mot luften. Genom denna differentiering erfar man sällsynt rent och intensivt vart och ett av de arkitektoniska elementen och den känsla det bär. Formen får genomslagskraft, väcker genklang hos betraktaren och skapar därigenom det intryck av stegrad realitet som är konstverkets signum.

Även utan altare och predikstol skulle detta vara ett religiöst rum. Ljusbildning och uppbyggnad är ett liksom i Pantheon. Ljuset från rymden rinner ner över murens brädd och pelarna står fria och utan skuggor som ranka trädstammar i skogen en midsommarnatt. Rummet blir för medvetandet en del av rymden utanför, utan att ögat behöver lämna dess slutenhet: som i Frödings dikt blir skogen fylld av sångerna om havet. I denna kontemplativa ro flödar ljus från ett fönster mot altare och officiant och gör dem till plastiska, påtagliga riktpunkter i klärobskyren. Detta besjälade rum behöver inga bilder som accenter eller stämningstillskott.

Håltegel och trä och vardagens enkla och lättfattliga former är uttrycksmedlen. Poeten kan hämta sina ord ur en varukatalog och få det vardagliga att sjunga. Intellectuell ärlighet och klarhet och estetisk sensibilitet har förenats utan att förneka eller inkräkta på varandra. Lewerentz, som var en av prisdomarna i denna tävling, är själv en av de få samtida som det förunnats att lyckas med denna förening.

I prisnämndens utlåtande finnes förslaget motto »Maria» inte omnämnt; det utmönstrades tydligen vid nämndens första sammanträde på grund av allmänna brister eller emedan det inte kunde väntas tilltala församlingen, villkor som nämnden dock i övrigt inte hållit på konsekvent. Nämnden har följt den för vanliga metoden att göra en hastig grovgallring och sedan närmare studera och yttra sig om endast ett mindre antal förslag. Även om det är svårt och betungande att formulera utlåtanden om så många förslag som denna tävling hade mönstrat, har dock den metoden det goda med sig att alla förslag blir mera ingående granskade, och risken för att ett värdefullt förslag skall förbises blir mindre. Att det här skulle vara fråga om annat än ett förbiseende har jag svårt för att tro. I varje tävling bör alla förslag ha samma chanser att falla under nämndens ögon under varje fas av bedömningsarbetet, ända till slutjusteringen av utlåtandet. Därför måste man nog hålla på att varje förslag skall få ett skriftligt omdöme, om än aldrig så kort och förgörande.

Tre på varandra rätt nära följande tävlingsförslag om kyrkliga uppgifter, i Lund, Malmö och Oxelösund, alla av samma hand, har förblivit projekt. De hade varit värda att komma till utförande men jag tror att de ändå inte lever förgäves sin skuggtillvaro som projekt.

Sven Ivar Lind

TÄVLINGEN OM FÖRSAMLINGSBYGGNAD I SKRÄVLINGE, MALMÖ

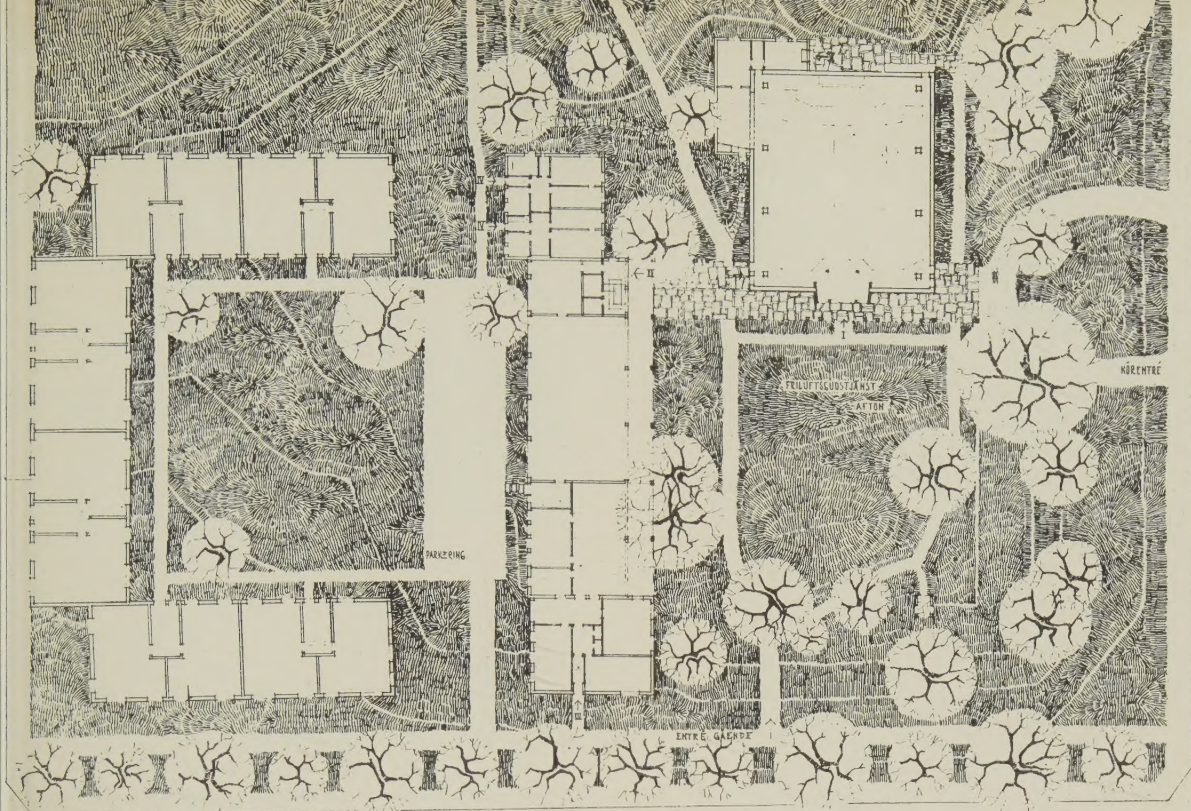
I en tävling om en församlingsbyggnad är det givet att största intresset förknippas med kyrksalens utformning även om självfallet grupperingen och lösningen av anslutna lokaler för församlinglivet och administrationen är betydelsefullt. Prisnämnden framhöll vid den allmänna tävlingen, som föregick den slutliga, att det kyrkliga livet i en växande storstadsförsamling i våra dagar i många väsentliga avseenden är olik äldre tiders församlingliv. Ungefär detsamma skrev Axel Lindegren för ungefär 50 år sedan med anledning av den tidens kyrkbyggnadsfrågor. »Friska och typiska idéer är vad vi behöva som motvikt till de gamla utslitna, som under sin upprepade användning förlorat aktualitetens intresse och därigenom blivit endast tomma formler.» Man kan fråga sig om församlinglivet verkligen har förändrat sig så särdeles mycket sen den tid då t. ex. Engelbrektskyrkan skapades. Det är väl närmast så att lokalerna för församlingens skiftande behov växt och kyrkorummet minskats. »Om jag också finge servera kaffe i kyrkan», utlät sig en kyrkoherde i Småland en gång, »skulle jag nog ta upp konkurrensen med min värste konkurrent, frikyrkopastorn». Givetvis vill man önska att kyrkobyggnaden förunnas de former som uttrycker kyrkans behov och innehåll, men kyrkans lära har ju sina rötter ända ner i tidernas begynnelse, kyrkans sanningar äro eviga och förändringarna endast krusningar på ytan, reformationen häri inbegripen, åtminstone när man ser kyrkans strider på samma sätt man ser ett stormfyllt hav från flygplanet. Men i närbild äro vågorna våldsamma,

och vi lida än av den förödelse som under reformationen drabbade medeltidens rika konst. Så här skrev Elis Benckert för nära 40 år sedan: »Reformationen kom som ett oväder över kyrkan, blåste in dess ädelstenglimmande fönster och dref rökelsen ut i moln. Somliga funno sig väl i vardagens platta ljus, andra klagade på drag och murade igen fönstren. Nu ha vi att välja mellan den kalla förflackningen och det instängda mörkret och välja naturligen — ingendera. Men kanske hade den europeiska religionen andra möjligheter inom sig. Åtminstone spåra gärna kännare och älskare av quattrocento något av en utveckling mot asiatens vidhjärtenhet, något helt annat än vår indifferent tolerans: den religiösa människans kärlek till religionen i alla religioner. Vi skulle då haft kvar våra kloster, som band samman religionen och livet.» Han citerar vidare »den store döde», Renan: »O, noblesse, o, beauté simple et vraie. Déesses dont le culte signifie raison et sagesse...»

Av alla kulturbyggnader, som uppförts sedan detta skrevs är Asplunds Skogskrematoriet den som svarar bäst mot »den moderna människans kärlek till religionen i alla religioner». Och den är tidlös, genomlyst av Renans bön vid Akropolis »O noblesse...».

Det är förklarligt att prisnämnden rekommenderat Malmö att bidra till en radikal lösning av en kyrklig byggnadsuppgift i modern arkitektonisk form genom att till utförande rekommendera arkitekt Åke E. Lindqvists förslag motto »Stämning av ljus». Han har konstruerat sitt kyrkorum som en kub med skelletkonstruktion, där de genombrutna väggfacken utgöra fönster. I mörker blir det en jättelykta av

Vinjetten: Kvällsbild av modell till »Stämning av ljus». Foto: Sundahl.

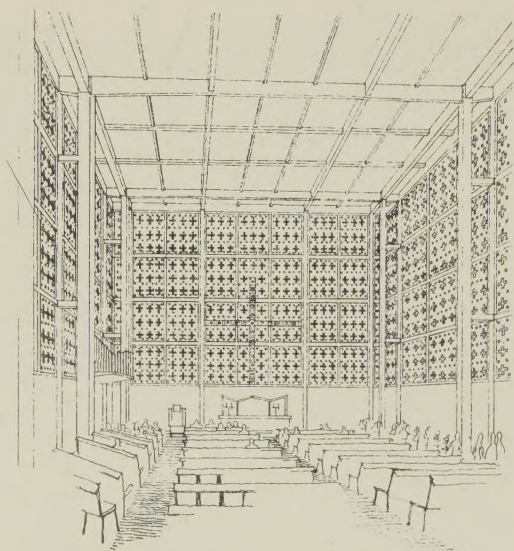

ROSENGÅRDSGATAN

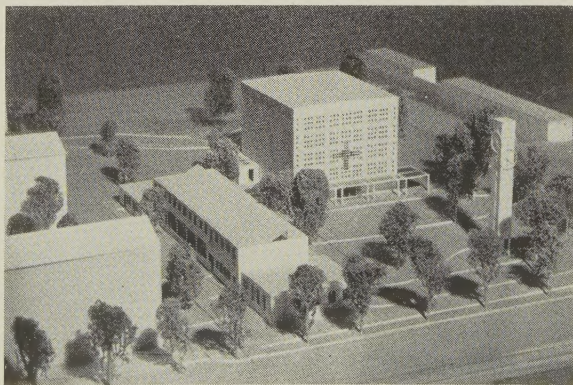
»Stämning av ljus». Av arkitekt SAR Åke E. Lindqvist, Stockholm, medarbetare arkitekt SAR Arne Hagberg och arkitekt Karl-Ivar Stål samt konstnär Lars Lindqvist.

ergat glas, som väl är avsedd att konkurrera med stadens ljusreklamer, förvisso passar den i en storstadsmiljö. Kuben är vackert avvägd mot övriga byggnader i både form och placering. Ljusöppningarna bilda ett mönster, som utåt bestäms av korsformiga glasbetongtegel, invändigt monteras i färgglad glas. Det första intrycket är slående, men öppningen av korsmotivet närmar sig måhända överseveration. Om väggfackens glasbetong ersättes med fönsterkonstruktioner, där en modern konstnär fick fria händer, vore idén strålande. Vilken uppgift för Bazaine, Légers m. fl:s efterföljare här i landet. En annan sak som bör observeras är att glaset som utsmyckning fordrar dagsljus. I den traditionella kyrkobyggnaden är glaskonsten ett smycke, som spelar mot en rik arkitektur och murytor, som ofta dekorerats; utan dagsljuset bli de stora glasorna döda.

Har författaren till det i andra rummet satta projektet motto »Josef» måhända tänkt på Första Moseboken 33. »Det är min sons livklädnad, ett vilddjur har ätit upp honom, förvisso är Josef ihjälripen»? Förvisso kan man instämma i prisnämndens omdöme till »Josef», som författats av arkitekt Peter Celsing är en mycket enkel och vacker planlösning och att den arbetar med stor säkerhet och enkla uttrycksmedel. Utan att närma sig pastischen är hans formgivning traditionell i samma mening som man kan säga att en konstskapelse är klassiskt enkel, tidlös. Stockholm är en stad, vars invånare till övervägande del är inflyttad lantbefolkning. Den bibehåller en hel del av sina vanor från bygden, det märker man i

Överst: Situationsplan. Skala 1:1600.
Ovan: Interiörperspektiv från kyrkan.
Nedan: Modellfoto. Foto: Sundahl.

A black and white photograph of a traditional Japanese building. The building features a steeply pitched, thatched roof made of straw or reeds. Below the roof is a long, low wooden veranda (engawa) with a railing. The building is situated on a slight incline, and there are some trees and foliage visible in the background. The overall style is traditional and rustic.

*Därunder: Fasad mot öster. Skala
1 : 400.*

A detailed architectural drawing of a building facade. The structure features a central vertical tower with a gabled roof, flanked by two larger gabled sections. The central tower has a small square window near the top and a larger rectangular opening at the base. The building is rendered in a simple line-drawing style with some shading to indicate depth.

Vid allmän arkitekttävling om Västra Skrä-
linges församlingsbyggnad i Malmö, som bedömdes
i slutet av år 1950 prisbelöntes bland 48 förslag
fyra.

*Vid allmän arkitekttävling om Västra Skrä-
linges församlingsbyggnad i Malmö, som bedömdes
i slutet av år 1950 prisbelöntes bland 48 förslag
fyra.*

Ett första pris på 10 000 kr delades mellan arkitekterna SAR Thorsten Roos och Bror Thornberg, Malmö, för förslag nr 20 »Tro, hopp och kärlek 1950», medarbetare teknologerna Kurt Andersson och Kurt Hultin samt

arkitekt SAR Peter Celsing, Stockholm, medarbetare Hans Kempe för förslag nr 48 »Gepe».

Ett andra pris på 7 000 kr delades mellan arkitekt SAR Åke Lindqvist, Stockholm, medarbetaren arkitekt SAR Arne Hagängen för förslag nr 17 »Stämning av ljus» och arkitekt SAR Fritz Jäkel, Malmö för förslag nr 17 »Sursum Corda».

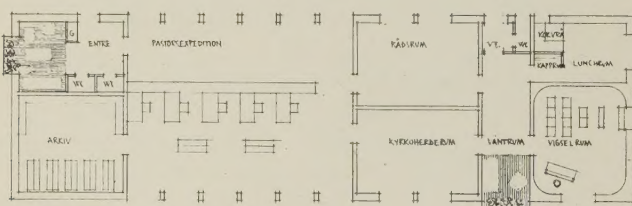
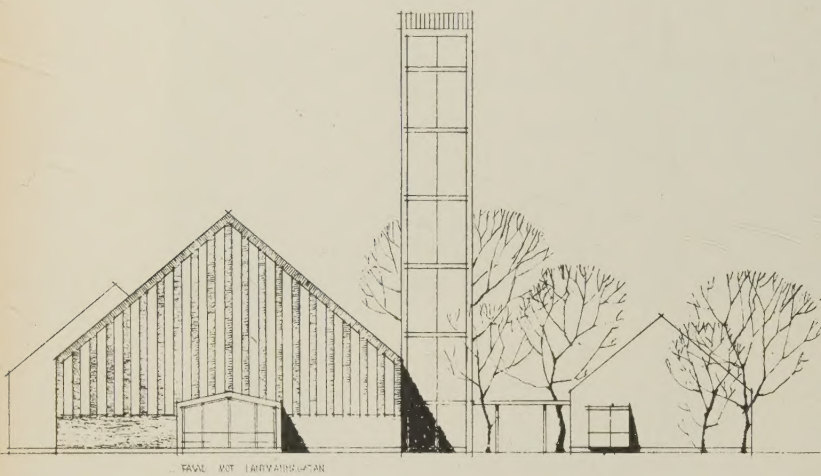
Dessutom inköptes för 1 000 kr förslag nr 4 »Cruz» av arkitekterna SAR Erik T. Dahl, Stockholm, och Arne Strandahl, Norrköping.

Prisnämnden som bestod av inkassare Axel Lindskog, domkyrkoarkitekten Eiler Graebe, byggnästare Hugo Svensson, professor Sven Ivar Lind och stadsplanechef Gunnar Lindman förordade om tävling mellan författarna till förslagen nr:ris 17, 20 och 48.

Vid den omtävling, som prisbedömdes den 20, 1951 av samma prisdomare hade 4 förslag inkommit, varav ett med två alternativ. Prisenämnden föreslog förslaget med motto »Stämning av ljus» författare SAR Åke Lindqvist, Stockholm, medarbetare arkitekterna Arne Hagängen och Karl-Ivar Stål samt konstnär Lars Lindqvist till vidare bearbetning och utförande.

Ovan t. v: Fasad mot Lantmannagatan.

Därunder: Plan med pastorsexpedition, vigselrum m. m. Skala
1:400.

Men vilken färg skulle den regering ha som skulle byggnadstillstånd åt en kyrka i raden av byggnadsprojekt på expektans ända ned till kolonistugorna. Guds ord enligt Uppsala mötes beslut år 1593 klangrent och klart predikas och höras i alla folkhem, i barackor, på campingplatser, ja, på motorcyklarna. I vår tid trängas en mångfald krav på timlig välfärd, andlig kultur, robotvapen o. a. som alla måste tillfredsställas. Man får antaga att rundlig tid kommer att tillmätas innan våra dagars kyrkoprojekt bli förverkligade och man tänker onekligen på Årlands klassiska dikt om kyrkoherden, som aldrig fick uppleva den dagen då hans kyrka blev färdigrestaurerad.

Nils A Blanck

Båda dessa projekt rymmas inom Taines kategorier: tiden, miljön och momentet. I momentet inrymmer väl den skapande konstnärens individuella insats, men häri ligger väl även förståelsen för det djupaste mänskliga, det som ligger skyddat för tidernas växlingar.

Övriga förslag äro redbara arbeten, som i karaktären ligga närmare det senast refererade förslaget än det till utförande föreslagna.